

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ
18 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1983

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ
168

ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 449

Αναλυτικό και Ωρολόγιο Πρόγραμμα Μαθημάτων: 1) Μελέτη Περιβάλλοντος και Μαθηματικά Γ' Τάξης του Δημοτικού Σχολείου. 2) Νεοελληνική Γλώσσα Γ' και Δ' Τάξεων του Δημοτικού Σχολείου.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις του άρθρου 13 του Ν. 309/76 «περί οργάνωσης και διοικήσεως της Γενικής Εκπαιδεύσεως».
2. Τις διατάξεις των παρ. 1 και 4 της αριθ. Η/5421/7.7.1982 (ΦΕΚ 474/13.7.82, τ. Β') κοινής απόφασης του Πρωθυπουργού και του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων «περί αναθέσεως αρμοδιοτήτων στους Υφυπουργούς Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων».
3. Τις γνωμοδοτήσεις 39/1983 και 45/1983 του Κέντρου Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως (Κ.Ε.Μ.Ε.).
4. Τη γνωμοδότηση του Συμβουλίου της Επικρατείας 630/1983 με πρόταση του αρμόδιου Υφυπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, αποφασίζουμε:

Άρθρο 1.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ
Γ' ΤΑΞΗΣ

Α' ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Αντικείμενο της Μελέτης του Περιβάλλοντος (Μ.τ.Π.) είναι η σπουδή και η κατανόηση του ανθρώπου, του κοινωνικού και βιοφυσικού του περιβάλλοντος και του πολιτισμού, στις μεταξύ τους αλληλεξαρτήσεις.

Για τις Α', Β', Γ' και Δ' τάξεις αποτελεί ενιαίο τομέα μάθησης, στον οποίο ενσωματώνονται μορφωτικά στοιχεία από την κοινωνική, τη θρησκευτική, την οικονομική, την πολιτιστική, την ιστορική και την εθνική ζωή, καθώς και από τον οργανικό και ανόργανο κόσμο, σε συνάρτηση με τις ανάγκες και τις επιδιώξεις του ανθρώπου.

Στον τομέα αυτόν ενσωματώνονται ακόμα και οι δραστηριότητες των μαθητών που, ως διαδικασίες μάθησης, συντελούν στη δημιουργική προσέγγιση και εφαρμογή των μορφωτικών στοιχείων και στην πολύπλευρη και ισόρροπη ανάπτυξή τους.

Τα Θρησκευτικά και η Ιστορία των Γ' και Δ' τάξεων διατηρούν την αυτοτέλειά τους κατά το μέρος που το περιεχόμενό τους δεν εντάσσεται οργανικά στα πλαίσια της Μ.τ.Π. και διδάσκονται σε ξεχωριστές ώρες.

Ι. ΣΚΟΠΟΣ

Με τη μελέτη του περιβάλλοντος επιδιώκεται η δραστηριοποίηση των μαθητών κατά τρόπο που να διασφαλίζεται:

α) Η διαδικασία για την προδευτική απόκτηση και αποσπλήνιση βασικών εμπειριών, γνώσεων και εννοιών καθώς και για την ανάπτυξη των απαραίτητων μηχανισμών που θα τους βοηθήσουν να γνωρίσουν, να κατανοήσουν και να εκτιμήσουν, όσο γίνεται καλύτερα, τον κόσμο που τους περιβάλλει, φυσικό και ανθρωπινό, στις ποικίλες αλληλεξαρτήσεις και στη δυναμική του υφή.

β) Η απόκτηση των απαραίτητων διαθέσεων και στάσεων και η συνειδητοποίηση, αναγνώριση και οργάνωση αξιών που θα τους επιτρέψει: Να εντοχθούν ομιλίες και εποικοδομητικά στο βιοφυσικό, το κοινωνικό και το πολιτιστικό περιβάλλον ως υπεύθυνοι πολίτες μιας δημοκρατικής κοινωνίας. Να αναπτύξουν ιδιαίτερα μια διακριτική ευαισθησία απέναντι στην ανθρωπινή υπόσταση, καθώς και τη διάθεση να συμβάλλουν στην εξύψωση της ποιότητας της ζωής γενικότερα.

γ) Η εξοικείωση με έναν τρόπο εργασίας, που είναι συναφής με τη φύση του μαθήματος και η άσκηση αντίστοιχων δεξιοτήτων, απαραίτητων για τη σωστή και δημιουργική προσέγγιση και ερμηνεία πραγματικών δεδομένων και καταστάσεων όπως είναι κυρίως: η υποκίνηση και διατήρηση αδιάπτωτου του ενδιαφέροντος των μαθητών, για επαφή και γνωριμία με τον κόσμο που ζουν, η ανάπτυξη ερευνητικού πνεύματος και σταθερής έφεσης για τη διακρίβωση της αλήθειας και την προαγωγή των γνώσεων με μέσα, τρόπους, τεχνικές και σύμβολα που προσδίδουν στη δομή του περιεχομένου του μαθήματος καθώς και ο εθισμός στην ομαδική και συλλογική εργασία και δράση για επίτευξη κοινών σκοπών.

ΙΙ. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ

Προϋποθέσεις για την υλοποίηση των σκοπών του μαθήματος είναι:

Η πλατιά γνωριμία του παιδιού με την άμεση πραγματικότητα σε συνάρτηση με μια μεθοδικά οργανωμένη συνολική προσέγγιση πραγμάτων, φαινομένων και καταστάσεων, με τρόπο που να αποκαλύπτεται προδευτικά η εσωτερική συνάφειά τους και η εξελικτική τους υφή.

Η αξιοποίηση των ατομικών ενδιαφερόντων των παιδιών, σε συνάρτηση με τις εμπειρίες και γνώσεις τους, ώστε να δημιουργηθεί κοινή βάση προβληματισμού και μάθησης για την επιδίωξη κοινών σκοπών. Αλλά ενώ η διδασκαλία θα έχει ως αφετηρία την άμεση πραγματικότητα και τις πνευματικές ανάγκες των μαθητών, προδευτικά θα πραγματοποιείται αποδέσμευση από το αποκλειστικό άμεσο περιβάλλον του παιδιού και θα προωθείται υπέρβαση στον ευρύτερο χώρο και στην ιστορική διάσταση, ώστε να γίνονται οι αναγκαίες συγκριτικές αξιολογήσεις, όσο το επίπεδο της τάξης το επιτρέπει.

Η διασφάλιση καταστάσεων απορίας και κοινού προβληματισμού στα πλαίσια οργανωμένων ατομικών, ομαδικών και συλλογικών μορφών εργασίας και δράσης ώστε ο μαθητής να μετέχει σε όλα τα στάδια της διαδικασίας της μάθησης. Συνάφης με το πνεύμα αυτό πρέπει να είναι και ο ρόλος του δασκάλου: διεγείρει τον προβληματισμό, υποβοηθεί και καθοδηγεί τους μαθητές στο σχεδιασμό της μελέτης των προβλημάτων, συνεργάζεται και εξασφαλίζει τους όρους για την αποτελεσματική δραστηριοποίηση των παιδιών. Τελικά πρέπει να οδηγήσει το παιδί να μάθει "πώς να μαθαίνει".

Η ενεργητική συμμετοχή όλων των μαθητών στις εκδηλώσεις της κοινότητας και η ανάληψη υπεύθυνων ρόλων στην σχολική ζωή και δράση.

III. ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ

ΒΑΣΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

A' Ο άνθρωπος και το κοινωνικό του περιβάλλον

1. Η ζωή και η οργάνωση της ελληνικής κοινότητας

- Ένα ελληνικό χωριό - μία ελληνική πόλη (διερεύνηση, ανεύρεση σχέσεων, συγκριτική εξέταση, ιστορική αναδρομή).
- Η ζωή σε μια σύγχρονη πόλη (με βάση την πλησιέστερη πόλη της περιοχής, έξαρση ειδικών προβλημάτων και σχέσεων με την ύπαιθρο). Η ζωή στο σημερινό χωριό.
- Άλλες πόλεις και χωριά (εδώ και αλλού - άλλοτε και τώρα).
- Μια προκομμένη κοινότητα (διερεύνηση): οργάνωση χωριού και πόλεως (πολιτική, κοινωνική κ.τ.λ. μέριμνα) οικολογικά προβλήματα, σε βιομηχανικές κυρίως πόλεις.

2. Συγκοινωνία - επικοινωνία - αναγωγή

- Τρόποι συγκοινωνίας (διεύρυνση): αστική συγκοινωνία* σύνδεση χωριών και πόλεων - σύνδεση χωριών - υπεραστική συγκοινωνία* ταξίδια σε άλλες χώρες ταξίδια στο διάστημα* προβλήματα συγκοινωνίας στην κοινότητα και στην περιοχή (διεύρυνση: πρόσωπα και υπηρεσίες, ειδικοί χώροι, εξυπηρέτηση, κυκλοφοριακή αγωγή, ειδικές συνθήκες κυκλοφορίας και μεταφορών).
- Τρόποι επικοινωνίας (διεύρυνση): Παλιά και σύγχρονα μέσα και τρόποι* το δίκτυο επικοινωνίας στην κοινότητα και στην περιοχή* πρόσωπα και υπηρεσίες (συστηματικότερα) σχετικά προβλήματα.
- Τουριστικά ταξίδια. Διακοπές. Κοινές γιορτές, τα πανηγύρια ήθη και έθιμα της περιοχής.

B' Ο άνθρωπος και το γεωφυσικό του περιβάλλον

1. Γνωριμία με το χώρο της κοινότητας-φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον (διερεύνηση και συστηματικοποίηση). Η ιστορία της κοινότητας. Γνώση και συνεξέταση του χώρου της περιοχής. Αναγωγή σε άλλους τόπους με χαρακτηριστικές ιδιομορφίες.
2. Προσανατολισμός στο χώρο. Γραφικό σχέδιο, ο χάρτης, η πυξίδα.
3. Ο καιρός, ο τόπος και ο χρόνος. Οι εποχές (συστηματοποίηση) εποχιακές αλλαγές και συνακόλουθες αλλαγές στη φύση, στα φυτά, στη συμπεριφορά των ζώων, στις ενέργειες των ανθρώπων* η Γη μας κι εμείς-υδρόγειος σφαίρα, η Γη κινείται (εισαγωγικά). Το φως και το σκοτάδι. Πηγές φωτός. Είδωμα στοιχείων των καιρικών συνθηκών στη στενή και ευρύτερη περιοχή (παρατηρήσεις, καταγραφές, μετρήσεις, βροχοπτώσεις, άνεμοι, ξηρασία κ.τ.λ.). Ο κύκλος του νερού (βροχή, χιόνια, πάγοι, νέφη-βρασιές και εξάτμιση κ.τ.λ.)
- Το νερό και οι άνεμοι ως πηγές ενέργειας και ζωής. Μερικά όργανα και τρόποι παρατηρήσεων και μετρήσεων (απλές συσκευές, απλά πειράματα).
4. Η ζωή των φυτών και των ζώων της περιοχής. Ο βιοφυσικός κόσμος της περιοχής (πλουσιότερη γνώση και συστηματικότερη σπουδή) σε σχέση με τις τοπικές συνθήκες και τις ανάγκες των κατοίκων. Χαρακτηριστικοί βίδοποι της περιοχής. Ο βιοφυσικός κόσμος σε άλλους τόπους (ταξινομήσεις στοιχειώδεις και συγκρίσεις σε σχέση με τις συνθήκες του κάθε τόπου). Μορφή και όργανα φυτών και ζώων. Άνθρωπος, φυτά και ζώα-μερικές συγκρίσεις μορφολογικές* ο άνθρωπος και οι ανάγκες του - ο άνθρωπος και τα εργαλεία. Τρόποι πολλαπλασιασμού. Πώς αναπτύσσονται τα φυτά και τα ζώα (παρατήρηση-πείραμα με ένα χαρακτηριστικό ζώο και φυτό του τόπου). Εώς επεμβαίνει ο άνθρωπος. Προστασία του βιοφυσικού κόσμου. Καθαριότητα, ασθένειες, υγιεινές συνθήκες.
5. Προσαρμογή του εδάφους και του τοπίου στις ανθρώπινες ανάγκες-έμφαση στα εξελικτικά στοιχεία: διαμόρφωση χώρων, αναδιασώσεις,

αρδευτικά έργα, νέοι οικισμοί κ.τ.ο. Η δύναμη της μηχανής: απλές μηχανές, χρήση, κίνηση μηχανών. Οι μηχανές στο σπίτι μας (διεύρυνση). Πειράματα με μηχανές. Προστασία του τοπίου και εξανθρωπισμός του.

Γ' Ο άνθρωπος ως παραγωγός και καταναλωτής

1. Οι ανάγκες της οικογένειας- οι ανάγκες του ανθρώπου (συστηματοποίηση δόμων διδάχτηκαν στις Α' και Β' τάξεις) με αναφορά στην κοινότητα του παιδιού (έργα, ιδρύματα κ.τ.ο.)
3. Οι ανάγκες της κοινότητας και η κρατική μέριμνα (όπως και στην προηγούμενη παράγραφο).
4. Ανάγκες και προβλήματα σύγχρονων πόλεων, με αναφορά στην πλησιέστερη πόλη της περιοχής - απλή συγκριτική διερεύνηση ειδικών προβλημάτων σε συσχέτισμό με το χωριό, την αγροτική ζωή και την τεχνολογική ανάπτυξη. Προστασία του ανθρώπου: κυκλοφορία, διασκέδαση, ψυχαγωγία και υγεία του παιδιού κ.τ.ο.
5. Σύγχρονοι τρόποι και μέσα για την παραγωγή, τη μεταφορά και την κατανομή αγαθών (συγκοινωνίες, επικοινωνίες, εργοστάσια και μεταποίηση προϊόντων, εξοπλισμός σπιτιών και κοινότητας, πλαστικές ύλες κ.δ.). Αγαθά που παράγει η περιοχή μας - αγαθά που στέλνουμε σε άλλες περιοχές.
6. Η εργασία του ανθρώπου ως μέσο εξασφάλισης αγαθών και βελτίωσης της ζωής τους, είδη επαγγελματιών, εργασία και αμοιβή, το χρήμα μέσο συναλλαγής, καταμερισμός εργασίας και εξειδίκευση (με αναφορά κυρίως στις συνθήκες εργασίας των εργοστασίων και τη χρήση των μηχανών -βλ. Β' Τ'). Πρόληψη ατυχημάτων, πρόνοια κρατική.

Δ' Ο άνθρωπος, ο χρόνος και η εξέλιξη

1. Βισαγωγή στην έννοια του χρόνου: διαδοχή, παρόν - παρελθόν - μέλλον και συναφείς έννοιες (π.χ. παλιές και νέες γενιές, πρόγονοι, χιλιετηρίδα κ.τ.ο. Η μέτρηση του χρόνου (συστηματικότερα).
2. Βισαγωγή στην πολιτιστική εξέλιξη: η γένεση του ανθρώπου, πρώτες ανάγκες και πρώτες προσπάθειες επιβίωσης (στέγη, τροφή, άμυνα.....). Οι πρώτες εφευρέσεις και το πέρασμα στην κοινωνική ζωή (σκεύη και εργαλεία μόνιμη στέγη, καλλιέργειες, εξημέρωση ζώων, κ.τ.ο. (παραστατικά).
3. Διερεύνηση ιστορικοκοινωνικής στον αρχαιοελλαδικό χώρο: Έλληνες και Έλληνες. Πολιτική οργάνωση (πόλεις-κράτος) παιδεία, τέχνη, εμπόριο. Αρχαία κατέλοιπα (Παραστατικά). Η θρησκεία των Αρχαίων Ελλήνων και οι μύθοι τους (εισαγωγικά).

ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ

Στην κατηγορία αυτή ανήκουν θέματα που δεν εντάσσονται φυσικά και οργανικά στο συστηματικά διαρρυθμμένο πρόγραμμα της Μ.τ.Π., που αποτελεί τον κοινό πυρήνα εργασίας για όλα τα σχολεία της χώρας ή που απαιτούν ειδικό χειρισμό.

Τα θέματα αυτά ταξινομούνται σε ξεχωριστές ενότητες, για να δοθεί στο δάσκαλο η ευχέρεια να τις εντάξει στη σχολική εργασία του, ανάλογα με τη φύση τους και τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται σε κάθε σχολείο.

Τέτοιες ενότητες είναι:

1. Οι εποχιακές: Οι εποχές και οι ασχολίες των ανθρώπων.
  2. Βελκαιρές: έκτακτα φυσικά γεγονότα από τη ζωή του σχολείου (εκδηλώσεις αλληλεγγύης κ.τ.ο.), της κοινότητας (λ.χ. εγκαίνια σχολείου, υδραγωγείου κ.λ.π.) την εθνική ζωή και από τη διεθνή επικαιρότητα (π.χ. επιστημονικά επιτεύγματα με παγκόσμια σημασία, φυσικά φαινόμενα κ.δ.).
  3. Ενότητες εορταστικών εκδηλώσεων: εορταστικών, εθνικών, κοινωνικών πολιτιστικών.
- Οι ενότητες αυτές, με τον έντονα βιωματικό τους τόνο και τον πλούτο του συναισθηματικού και λοιπού περιεχομένου, προσφέρουν ορισμένες αναντικατάστατες ευκαιρίες για πολυπλευρή και βαθιά καλλιέργεια του παιδιού από άποψη ερευνητική, εθνική και κοινωνική (ζέση αξιών).

IV. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΣΕ ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ

α. Γενικές ενότητες

Α' Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΑΝΑΘΕΩΣ ΣΤΟΥΣ ΣΥΝΑΝΘΡΩΠΟΥΣ ΤΟΥ

Β' Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΓΕΩΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Γ' ΠΩΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΟΥΝ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΜΕΤΑΛΛΥ ΤΟΥΣ

Δ' Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΦΥΤΑ

Ε' Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΖΩΑ

ΣΤ'. ΠΩΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΕΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΤΙΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΟΥ-ΠΗΓΕΣ ΑΓΑΘΩΝ

Ζ΄ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΜΗΧΑΝΕΣ - ΕΞΑΡΜΟΓΕΣ

Η΄ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ, Ο ΧΡΟΝΟΣ ΚΑΙ Η ΕΞΕΛΙΞΗ

Β. Επιδιώξεις των γενικών ενότητων

- Α -
Ο άνθρωπος ανάμεσα στους συνανθρώπους του
- Οι επιδιώξεις των Α' και Β' τάξεων με έμφαση:
- στη συστηματικότερη διερεύνηση των ανθρώπινων σχέσεων και αλληλεξαρτήσεων μέσα στην κοινότητα
  - στην επισήμανση των διαφορών και μεταβολών που παρουσιάζουν οι κοινότητες στο χώρο και στο χρόνο·
  - στην προώθηση αξιολογικών κριτηρίων συμμετοχής τους στην κοινωνική ζωή.

- Β -
Ο άνθρωπος στο γεωγραφικό του περιβάλλον.
- Οι επιδιώξεις των Α' και Β' τάξεων σε συστηματικότερες διαδικασίες, ώστε οι μαθητές:
- να ολοκληρώσουν τη σπουδή του γεωγραφικού χώρου και των αντίστοιχων εννοιών·
  - να μπορούν να παρατηρούν, να καταγράφουν τις παρατηρήσεις τους με κάποιο σύστημα, χρησιμοποιώντας και συμβολικές παραστάσεις και να ερμηνεύουν στοιχειώδεις σύνεξαρτήσεις
  - να ανασυνθέτουν τη σταδιακή δράση του ανθρώπου πάνω στο περιβάλλον από σχετικές μαρτυρίες
  - να αξιολογούν τις επεμβάσεις αυτές.

- Γ -
Πώς επικοινωνούν οι άνθρωποι μεταξύ τους
- Με βάση τις μαθήσεις στις προηγούμενες τάξεις οι μαθητές:
- συμπληρώνουν τις γνώσεις τους σχετικά με τα σύγχρονα μέσα συγκοινωνίας, πληροφόρησης και ψυχαγωγίας και μελετούν ειδικά προβλήματα της περιοχής·
  - αποτιμούν τα μέσα αυτά ως μεγάλες επινοήσεις της ανθρώπινης διάνοιας που πρέπει να χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για την ανύψωση της ποιότητας της ζωής.....

- Δ, Ε -
Φυτό και ζώα σε ελληνικούς και άλλους βιότοπους.
- Οι μαθητές:
- ασκούν τις ικανότητές τους για συστηματικότερη παρατήρηση, συσχέτιση, πειραματική δοκιμή και εφαρμογή·
  - διευρύνουν τη γνωστική τους υποδομή στη διερεύνηση των λειτουργιών φυτών και ζώων σε συνάρτηση με τη ζωή τους σε ορισμένο τόπο· ενδυναμώνουν το ενδιαφέρον και την έφεση για εξερεύνηση της φύσης και ανακάλυψη και για αρμονική συνύπαρξη.

- ΣΤ -
Πώς ικανοποιεί ο άνθρωπος τις ανάγκες του-Πηγές αγαθών
- Οι επιδιώξεις των Α' και Β' τάξεων, με έμφαση:
- στη συσχέτιση των αναγκών του ανθρώπου με τη σύγχρονη επιστημονική και τεχνολογική εξέλιξη·
  - στη μελέτη των τρόπων που οι κοινότητες καλύπτουν συλλογικές και ατομικές ανάγκες των κατοίκων·
  - στην αξιολόγηση των μέσων βελτίωσης της ζωής για όλους τους ανθρώπους και των συναφών οικολογικών προβλημάτων.
- Μέσα από τις παραγωγικές διαδικασίες της κοινότητας

τητας οι μαθητές:

- αποκτούν σαφέστερη αντίληψη ορισμένων εξαρτήσεων της παραγωγής και κατανάλωσης από τις τοπικές συνθήκες και την πολιτιστική πρόοδο του ανθρώπου·
- προσεγγίζουν βασικά προβλήματα που σχετίζονται με την ευθύνη του ανθρώπου για την προστασία των πηγών, καθώς και για τη δική του ποιότητα τροφής, εργασίας και υγείας.

- Ζ -

Ο άνθρωπος και οι μηχανές-Εφαρμογές.

Με βάση προηγούμενες μαθήσεις οι μαθητές:

- συστηματοποιούν τις τεχνολογικές τους γνώσεις και τις αντίστοιχες επιστημονικές έννοιες·
- μαθαίνουν τη λειτουργία και τους τρόπους αποφυγής ατυχημάτων των κυριότερων οικιακών συσκευών·
- ασκούνται στην κατασκευή απλών συσκευών και στη χρήση ανέλογων μέσων διδασκαλίας και μάθησης·
- αποτιμούν σωστά το ρόλο των ανθρώπινων εφευρέσεων στον εξανθρωπισμό του ανθρώπου.

- Η -

Ο άνθρωπος, ο χρόνος και η εξέλιξη

Οι επιδιώξεις επεκτείνονται στις ικανότητες των μαθητών:

- να αποσαφηνίζουν χρονικά τα φαινόμενα και γεγονότα (αόρατα)·
- να ερευνούν ιστορικές μαρτυρίες και άλλα κατάλοιπα και να ανασυνθέτουν το ιστορικό της κοινότητας·
- να ανασυνθέτουν τη ζωή των προϊστορικών ανθρώπων και να σταθμίζουν ορισμένες οριακές εφευρέσεις.

ΕΥΚΑΙΡΙΑΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ

Οι ευκαιριακές ενότητες παρέχουν στο δάσκαλο τη δυνατότητα να οργανώσει την εσωσχολική και την εξωσχολική ζωή με τρόπο που θα βοηθήσει τους μαθητές:

α. Στην περίπτωση των εποχικών ενότητων:

- να συλλάβουν με τρόπο αμεσότερο τις έννοιες της χρονικής διαδοχής και των περιοδικών αλλαγών·
- να προσεγγίσουν το νόημα των αλλαγών αυτών μέσα από πραγματικές καταστάσεις της ζωής·
- να ζήσουν τον αναγεννητικό παλμό της φύσης μέσα σε αυτή και μέσα από δημιουργικές τους εκδηλώσεις.

β. Στην περίπτωση των επίκαιρων ενότητων:

- να συνδέουν τη σχολική μάθηση με την πραγματική ζωή, την τοπική και την ευρύτερη·
- να προβληματίζονται, συμμετέχοντας ενεργά, πάνω σε πραγματικά και τρέχοντα γεγονότα της κοινότητας·
- να αποκτήσουν βαθύτερη αίσθηση της κοινωνικής τους υπόστασης και του κοινωνικού τους χρέους, ως μέλη όχι μόνον της τοπικής, αλλά και της εθνικής και της πανανθρώπινης κοινότητας.

γ. Στην περίπτωση των εορταστικών εκδηλώσεων:

- να γνωρίσουν τα πρόσωπα και τα γεγονότα που διαμόρφωσαν την εθνική μας κληρονομιά (ιστορική, θρησκευτική κ.λ.π.)·
- να φρονηματούν από τους αγώνες και τις θυσίες και να ενδυναμώσουν μέσα τους τη θέληση για συνέχιση της πολιτιστικής ανόδου.

ριά και βρίσκουν τυχόν ομοιότητες και διαφορές.

- Αποκτούν θετικές στάσεις απέναντι στον τόπο τους και τους ανθρώπους του και έφεση για ενεργητική συμμετοχή.

4. Η κοινότητα (το χωριό ή η πόλη μας) σήμερα και άλλοτε.

- Οι μαθητές, με βάση συγκεκριμένα παραδείγματα από τη ζωή στην κοινότητα και τα έργα του ανθρώπου σε αυτήν, εισάγονται στην έννοια της πολιτιστικής εξέλιξης.
- Επισημαίνουν αλλαγές που έγιναν στην κοινότητα και βρίσκουν ποιές από αυτές ανύψωσαν και ποιές υποβάθμισαν την ποιότητα της ζωής των κατοίκων.
- Μαθαίνουν να εκτιμούν τις προσπάθειες και τα έργα των παλαιότερων και συνειδητοποιούν την ανάγκη για συνέχιση της προσπάθειας.

5. Άλλες Κοινότητες στον κόσμο.

- Τα παιδιά προεκτείνουν τις γνώσεις τους στον τρόπο ζωής, και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι σε άλλες κοινότητες του κόσμου.
- Συνειδητοποιούν την κοινή τους φύση και αποκτούν αισθήματα κατανόησης, αλληλεγγύης και συναδέλφωσης για όλους τους ανθρώπους του κόσμου.

Β. Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

1. Πως είναι ο τόπος που ζούμε

- Τα παιδιά εξοικειώνονται με τα βασικά γεωγραφικά στοιχεία της περιοχής τους και αποσπληνίζουν βασικές γεωγραφικές έννοιες.
- Εισάγονται προοδευτικά στην τεχνική της αναπαράστασης του χώρου και μαθαίνουν να διαβάζουν και να κατασκευάζουν απλούς χάρτες.
- Ασκούνται στον προσανατολισμό με τη βοήθεια του χάρτη και της πυξίδας.

2. Ο κόσμος πέρα από τον τόπο μας

- Αποκτούν στοιχειώδεις γνώσεις για το ηλιακό μας σύστημα και κατανοούν όσο είναι δυνατόν γιατί η ημέρα και η νύχτα εναλλάσσονται.

Προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι κάτοικοι των χωριών. Σύγκριση με τη ζωή στις πόλεις. Αλληλεξάρτηση πόλης και χωριού.

- Όροι για τη βελτίωση της ζωής στο χωριό, στην πόλη μας.

Τι μπορεί να κάνει το σύνολο (η κοινότητα) και τι το άτομο. Συνεργασία όλων των φορέων.

- Ιδιαίτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν άλλες πόλεις και χωριά στη χώρα μας.

- Κοινές εκδηλώσεις και πολιτιστικές δραστηριότητες (ήδη, έθιμα, πανηγύρια, εκθέσεις, φυσικές ομορφιές, τουρισμός κ.τ.ο.).

- Από τα παλιά στα σημερινά:

Πώς ήταν το χωριό ή η πόλη μας στα παλιά χρόνια. Τι μεταβολές έγιναν και γιατί έγιναν, ποιές μας ωφέλησαν και ποιές όχι (δημογραφική εξέλιξη, ασχολίες των κατοίκων, έργα, εργαλεία, σκεύη, αλλαγές στο περιβάλλον κ.τ.ο.). Τι προβλέπεται να γίνει (έργα, καλλιέργειες, βιομηχανίες κτλ.).

- Η κληρονομιά των προγόνων μας (μνημεία, έργα τέχνης, λαϊκή τέχνη, χορός, τραγούδια, αξιοποίηση μνημείων, τουρισμός κτλ.).

- Άλλες κοινότητες στον κόσμο: Πώς ζούν οι άνθρωποι σε αυτές, τι προβλήματα αντιμετωπίζουν, ιδιαίτερα στις υποανάπτυκτες χώρες.

- Γνωρίζουμε και αναπαρασταίνουμε τον τόπο μας: Μορφολογική εξέταση (βουνά, πεδιάδες, ποτάμια, λίμνες, θάλασσα, νησιά, ηφαίστεια κτλ.).

Αναπαράσταση (απλά σχεδιαγράμματα γειτονιάς, χωριού, πόλης, απεικονίσεις, τοπικός χάρτης). Προσανατολισμός οριζόντια και κάθετα χάρτης).

- Γνωρίζουμε και αναπαρασταίνουμε την περιοχή μας: Μορφολογική εξέταση (βουνά, πεδιάδες, ποτάμια, κοιλάδες, λίμνες, θάλασσα, νησιά, οριζόντιος διαμελισμός, υπέδαφος, σχέσεις ανάμεσα στα γεωγραφικά στοιχεία, μεγάλα έργα ανθρώπου, πόλεις, χωριά, λιμάνια, δόση, υπέδαφος κτλ.). Χάρτης της περιοχής.

- Πέρα από τον τόπο μας:

Η περιοχή μας είναι ένα κομμάτι της Ελλάδας. Αναζήτηση της περιοχής μας στο χάρτη της Ελλάδας και της Ελλάδας στην υδρόγειο, άλλες χώρες.

Σχήμα και περιστροφική κίνηση της γης, ημέρα, νύκτα, υδρόγειος σφαίρα.

Πέρα από τη γη:

(ήλιος, φεγγάρι, αστέρια, δορυφόροι, διαστημόπλοια).

Τόπος είναι κυρίως ο χώρος της κοινότητας (χωριού ή πόλης) που μπορεί ο μαθητής να παρατηρήσει και να ερευνήσει άμεσα.

Η περιοχή δεν ταυτίζεται κατ'ανάγκη με διοικητική μονάδα (νομός) ή το γεωγραφικό διαμέρισμα. Περιοχή είναι ο ευρύτερος χώρος που είναι ορατός στο παιδί ή αν δεν είναι στο σύνολό του ορατός, έχει άμεση σχέση με τη ζωή του χωριού ή της πόλης (αλληλεξάρτηση). Για το παιδί της Αθήνας λ.χ. η περιοχή δεν είναι όλη ορατή, γιατί εκτός από το λεκανοπέδιο των Αθηνών περιλαμβάνει τα νησιά του Σαρωνικού, μέρος της Μελοποννήσου, της Βοιωτίας, τα Μεσσηνια και μέρος της Εύβοιας. Το ίδιο ισχύει για το παιδί της Πάτρας, της Ηγουμενίτσας, του Βόλου, κάποιου χωριού που συνδέεται εμπορικά, εκπαιδευτικά κτλ με την κοντινή πόλη κ.ο.κ.

3. Τι καιρό κάνει στον τόπο μας.

- Τα παιδιά εισάγονται προοδευτικά στην έννοια του κλίματος, κάνοντας παρατηρήσεις και μετρήσεις σχετικά με τις καιρικές συνθήκες του τόπου τους.

- Μαθαίνουν να αναγνωρίζουν και να χρησιμοποιούν τα απλούστερα σύμβολα του μετεωρολογικού χάρτη και να καταγράφουν τα αποτελέσματα των παρατηρήσεων και των μετρήσεων σε απλές γραφικές παραστάσεις και πίνακες.

- Ερμηνεύουν με τη βοήθεια απλών παραδειγμάτων, εποχιακές αλλαγές που γίνονται στο φυσικό περιβάλλον και κατανοούν τη σημασία τους.

4. Παρατηρήσεις και πειράματα.

- Τα παιδιά ασκούνται σε απλά πειράματα και δοκιμές και προσεγγίζουν έννοιες από τις φυσικές επιστήμες, που είναι απαραίτητες για την κατανόηση αλλαγών (φαινομένων) που γίνονται στο φυσικό περιβάλλον.

- Αναπτύσσουν έφεση και ενδιαφέρον για συζήτηση και έρευνα και καλλιεργούν τις απαραίτητες προς τούτο δεξιότητες.

5. Πώς ζούμε στον τόπο μας

- Τα παιδιά συγκεντρώνουν και επεξεργάζονται πληροφορίες σχετικά με το τρόπο και τις συνθήκες ζωής των κατοίκων της περιοχής τους και κατανοούν πως το φυσικό-περιβάλλον (κλίμα, μορφολογία του εδάφους, θέση, φυσικός πλούτος) επηρεάζει τη ζωή του ανθρώπου, και αντίθετα, πώς ο άνθρωπος επεμβαίνει και το αξιοποιεί θετικά ή αρνητικά για λογα-

- Μαθαίνουμε για τον καιρό:

Παρατηρήσεις, μετρήσεις, καταγραφές (ο κύκλος του νερού, θερμοκρασία, βροχοπτώσεις, υγρασία, ηλιοφάνεια, άνεμοι κτλ.).

- Καταγράφουμε αυτά που παρατηρούμε:

Σύμβολα του μετεωρολογικού χάρτη (ηλιοφάνεια, βροχοπτώσεις, άνεμοι, χιόνι, παγετός, θερμοκρασία κτλ). Απλοί πίνακες και γραφικές παραστάσεις για την καταγραφή των παρατηρήσεων και των μετρήσεων των παιδιών.

- Η φύση στις τέσσερις εποχές: Αλλαγές στη φύση κατά τις τέσσερις εποχές του έτους, Παρατηρήσεις και εξερευνησεις. Γιατί γίνονται οι αλλαγές αυτές.

- Τι καιρό έχουμε στον τόπο μας:

Ορεινή, πεδινή, παραθαλάσσια, κλειστή περιοχή, νησί, θέση στην Ελλάδα (Βόρεια νότια κτλ.) άνεμοι κτλ. Πώς είναι ο καιρός στις τέσσερις εποχές του έτους.

- Απλά πειράματα και δοκιμές σχετικά με τις έννοιες θερμότητα, εξάτμιση, βρασμός, ατμός, υγραποίηση, τήξη, πήξη, μέτρηση θερμοκρασίας (θερμόμετρο). Οι τρεις καταστάσεις των σωμάτων. Η δύναμη του ατμού, φώς, σιτά.

- Πώς το κλίμα και το φυσικό περιβάλλον επηρεάζει τη ζωή μας:

Ασχολίες των κατοίκων, πλουτοπαραγωγικές πηγές, καλλιέργειες, ορυκτός πλούτος, συγκοινωνία, βιομηχανία, βιοτεχνία, τουρισμός, υγεία, αναψυχή κτλ. Προβλήματα.

- Πώς επεμβαίνει ο άνθρωπος στο φυσικό περιβάλλον: Τεχνικά έργα,

ριασμό του.

- Με βάση συγκεκριμένα παραδείγματα συνειδητοποιούν τους κινδύνους που συνεπάγεται η καταστροφή του περιβάλλοντος και προβληματίζονται για το τι μπορούμε να κάνουμε για να διατηρήσουμε και να χαϊρέμαστε την ομορφιά της φύσης

αξιοποίηση πηγών, αρνητική-θετική επέμβαση του ανθρώπου, καταστροφή του περιβάλλοντος στην περιοχή μας και αλλού. Πώς θα προστατεύσουμε και θα αξιοποιήσουμε το περιβάλλον, με αναφορά πάντα σε όσα γίνονται στην περιοχή τους.

**Γ' ΠΩΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΟΥΝ
ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΜΕΤΑ-
ΞΥ ΤΟΥΣ**

**1. Πώς γίνονται
οι συγκαίνω-
νίες**

- Τα παιδιά διευρύνουν τις γνώσεις τους για τα μέσα και τους τρόπους συγκαίνω-νίας και μεταφοράς.
- Συνειδητοποιούν ότι το συγ-κοινωνιακό δίκτυο της περιο-χής τους αποτελεί τμήμα ενός ευρύτερου δικτύου.
- Μαθαίνουν για τον τρόπο με τον οποίο μπορούν να εξυπηρε-τηθούν στις μετακινήσεις τους και πώς να προετοιμάζονται για ένα ταξίδι.
- Επισημαίνουν ειδικότερα προ-βλήματα συγκαίνω-νίας που αντι-μετωπίζουν οι κάτοικοι της πε-ριοχής τους, καθώς και την εξάλειψη άλλων με συγκεκριμέ-να μέτρα.
- Κατανοούν με αναφορές σε συγκεκριμένα παραδείγματα το ρόλο της συγκαίνω-νίας για τη βελτίωση των όρων της ζωής.

- Πώς γίνεται η συγκαίνω-νία στην περιοχή μας: Αστικές, υπεραστικές συγκαίνω-νίες, σιδηροδρομικές, αερο-πορικές, ακτοπλοϊκές. Σύνδεση με άλλες περιοχές. Σχεδιαγράμ-ματα, χάρτης περιοχής-έργα (δρόμοι, λιμάνια κτλ).

- Πώς ταξιδεύουμε: Βιοτιτήριο, κλεισίμο θέσης, δρομολόγιο, αναχώρηση, άφιξη, προσωπικό κτλ. Μεγάλα ταξίδια.

- Πώς γίνονται οι μεταφορές στην περιοχή μας: Μέσα μεταφοράς, μεταφορά προϊόν-των. Σύνδεση με άλλες περιοχές διανομιστικό εμπόριο. Ταξίδια και μεταφορές σε άλλες εποχές και σε άλλους τόπους.

- Τι προβλήματα λύνουμε με τη συ-γκαίνω-νία και ποιά προβλήματα αν-τιμετωπίζουμε στην περιοχή μας:

Μετακίνηση ασφαλή και γρήγορη, αντιμετώπιση έκτακτων περιστατικών διάθεση παραγωγής, εμπόριο, αξιο-ποίηση της περιοχής, τουρισμός, γνω-ριμία με άλλους ανθρώπους. Προβλήμα-τα που οφείλονται στη διαμόρφωση του εδάφους, τον καιρό, στην έλλειψη έρ-γων, κυκλοφοριακό, μόλυνση περιβάλ-λοντος.

- Κίνδυνοι από την κυκλοφορία: Βεβαιό-ας της συμπεριφοράς των πεζών και των οχημάτων. Επικίνδυνες καταστάσεις κυ-κλοφορίας. Ο δημόσιος δρόμος και η σημασία του. Ποδήλατα, στάθμευση οχη-μάτων, αγροτικά μηχανήματα κτλ.

- Πώς ρυθμίζεται η κυκλοφορία: Κανόνες κυκλοφορίας, τροχαία, σήματα τροχαί-ας, σήματα που δηλώνουν τις προθέσεις των οδηγών κτλ.

- Πώς επικοινωνούν οι άνθρωποι: Τρόποι και μέσα επικοινωνίας, (ραδιό-φωνο, τηλεόραση, τύπος, βιβλία κτλ).

- Πώς επικοινωνούσαν οι παλιότεροι: ~~Πώς επικοινωνούσαν οι παλιότεροι~~ επικοινωνίας

**2. Πώς θα κυκλοφο-
ρούμε ασφάλεια**

- Τα παιδιά βοηθούνται μέσα από συγκεκριμένες καταστάσεις να συνειδητο-ποιήσουν τους κινδύνους που διατρέ-χουν από την κυκλοφορία.
- Κατανοούν ότι και στην κυκλοφορία ισχύ-ουν κανόνες και μαθαίνουν πώς να τους τηρούν με τη βοήθεια σημάτων, διαγραμ-μίσμων κτλ.
- Εξοικειώνονται με συγκεκριμένες κατα-στάσεις κυκλοφορίας και ασκούνται άμε-σα ή με τη βοήθεια εποπτικού υλικού να τις αντιμετωπίζουν ασφάλεια.
- Τα παιδιά αποσπνίζουν έννοιες σχε-τικές με τους τρόπους και τα μέσα επικοινωνίας και πληροφόρησης.

- Κατανοούν τη σημασία των μέσων επικοινωνίας και πληροφόρησης για την πρόοδο, τη μόρφωση και την ψυχαγωγία.
- Επισημαίνουν με τη βοήθεια απλών παραδειγμάτων τη θετική και την αρνητική επίδραση των μαζικών μέσων ενημέρωσης στον τρόπο της ζωής μας και στη διαμόρφωση της γνώμης μας.

Δ' Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ 1. Τυωριμλά ΚΑΙ ΤΑ ΦΥΤΑ με τα φυτά

- Στην τάξη αυτή τα παιδιά εθίζονται στη συστηματικότερη παρατήρηση και έρευνα της φύσης. Διευρύνουν τις γνώσεις τους σχετικά με τα φυτά και αποσαφηνίζουν σχετικές έννοιες.
- Αναπτύσσουν έρεση και ενδιαφέρον για αναζήτηση, έρευνα και ανακάλυψη και καλλιεργούν συναφείς δεξιότητες.

2. Τι χρειάζονται τα φυτά για να ζήσουν και να μεγαλώσουν

- Τα παιδιά μαθαίνουν από άμεση παρατήρηση και απλά πειράματα τους όρους που κάνουν δυνατή τη ζωή των φυτών.
- Διαπιστώνουν, με τη βοήθεια συγκεκριμένων παραδειγμάτων, ότι ένα φυτό μπορεί να ζήσει σε ένα ορισμένο περιβάλλον και προσεγγίζουν, όσο είναι δυνατόν την έννοια της προσαρμογής.
- Γνωρίζουν τις συνθήκες κάτω από τις οποίες ζούν τα φυτά στην περιοχή τους και ερμηνεύουν τους λόγους για τους οποίους ορισμένα από αυτά ευδοκιμούν ιδιαίτερα, άλλα λίγο και άλλα καθόλου.

3. Πώς γεννιούνται και αναπτύσσονται τα φυτά.

- Τα παιδιά αναγνωρίζουν τα όργανα των φυτών και κατανοούν την έννοια του οργάνου σε σχέση με τις λειτουργίες της θρέψης και της αναπαραγωγής
- Εισάγονται στην έννοια του βιολογικού κύκλου.

- Γρήγορη επικοινωνία, αντιμετώπιση αναγκών της ζωής, ενημέρωση, ψυχαγωγία, μόρφωση κ τ λ. Εξερευνησεις βυθών, διαστήματος.
- Πώς να γίνεται σωστή η πληροφόρηση και η ψυχαγωγία: Παρουσίαση και ανάλυση ενός παραδείγματος, λ.χ. τηλεόραση, βιβλία, εφημερίδα κτλ.
- Φυτά από τους ελληνικούς βιότοπους:

Εξερεύνηση του φυτικού κόσμου της περιοχής. Παρατήρηση, αναγνώριση φυτών, ταξινομήσεις (δένδρα, θάμνοι, πόες, αειθαλή, φυλλοβόλα, μονοετή, πολυετή, οπωροφόρα, καλλωπιστικά, δένδρα του δάσους, διάταξη φύλλων, χρώμα, ρίζες, σομή, γεύση, αγκάδια κτλ.)

- Μέρη και όργανα των φυτών: Ρίζες, υπόγειοι βλαστοί, κορμός, κλάδοι, μπουμπούκια, φύλλα, άνθη, καρποί. Συλλογές: ρίζες, φύλλα, άνθη, καρποί, σπόροι, υπόγειοι βλαστοί, κτλ.

- Πώς αυξάνει ένα φυτό: Χώμα, νερό, αέρας, θερμότητα, φως (παρατηρήσεις, απλά πειράματα και σχετικές δραστηριότητες στην τάξη).

- Συμπεριφορά των φυτών σε σχέση με το φως και την υγρασία:

Αύξηση, φύλλα και άνθη προς τον ήλιο, ρίζες προς το νερό, αναρρίχηση.

- Πώς προσαρμόζεται ένα φυτό στο περιβάλλον: Υγρασία, κλίμα, υψόμετρο, νερό (παρουσίαση συγκεκριμένων παραδειγμάτων από γνωστά φυτά).

- Πώς επιβιώνουν τα φυτά: Πέσιμο των φύλλων το φθινόπωρο (χειμερία ανάπαυλα), πέσιμο των φύλλων στο τέλος της άνοιξης (σπόρος-λήθαργος). Τα φυτά στις τέσσερις εποχές του έτους.

- Ποιά φυτά ζούν στην περιοχή μας: Γιατί κυριαρχούν ορισμένα σε σχέση με το υψόμετρο, το κλίμα και την υγρασία.

- Φυτά σε ξένους τόπους: Ψυχρές χώρες, θερμές, έρημος κτλ. (απλή αναφορά).

- Από το σπόρο στον καρπό: Σπόρος, καρπός, βλάστηση. Ο ρόλος των μερών και των οργάνων του φυτού στη θρέψη: ρίζες, βλαστός, φύλλα.

- Πώς γεννιέται ένα φυτό: Όργανα αναπαραγωγής : άνθη, μεταφορά της γύρης με τα έντομα και τον άνεμο, επικοινωνία, γονιμοποίηση, κληρο-

4. Τα φυτά, τα ζώα
και ο άνθρωπος

- Τα παιδιά μαθαίνουν για το ρόλο των φυτών στο οικολογικό μας περιβάλλον και επισημαίνουν τη σημασία που έχουν για τη ζωή γενικά και ιδιαίτερα για τον άνθρωπο.
- Κατανοούν πώς ο φυτικός κόσμος της περιοχής τους επηρεάζει τις ασχολίες των κατοίκων, τον τρόπο και την ποιότητα της ζωής τους.
- Επισημαίνουν τις αρνητικές συνέπειες που έχει η καταστροφή του φυτικού κόσμου για την οικολογική ισορροπία και τη ζωή του ανθρώπου.
- Αναπτύσσουν ενδιαφέρον και αγάπη για τη φύση, μαθαίνουν να τη χαίρονται και δραστηριοποιούνται στα πλαίσια των δυνατοτήτων τους για την προστασία της.
- Στην τάξη αυτή τα παιδιά εθίζονται στη σύστηματική παρατήρηση και έρευνα της φύσης.
- Διευρύνουν τις γνώσεις τους αναφορικά με τα ζώα και αποσαφηνίζουν σχετικές έννοιες.
- Αναπτύσσουν έφεση και ενδιαφέρον για έρευνα και ανακάλυψη και καλλιεργούν συναφείς δεξιότητες.

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ
ΤΑ ΖΩΑ

1. Γνωριμία με
τα ζώα

2. Τι χρειάζονται
τα ζώα για να
ζήσουν και να
μεγαλώσουν

- Τα παιδιά διερευνούν τις βιολογικές ανάγκες των ζώων και μαθαίνουν τον τρόπο με τον οποίο τις ικανοποιούν.
- Κατανοούν την αλληλεξάρτηση που υπάρχει ανάμεσα στα έμβια όντα που προσεγγίζουν τις έννοιες βιότοπος και οικοσύστημα.
- Κατανοούν, με τη βοήθεια συγκεκριμένων παραδειγμάτων, την έννοια της προσαρμογής στα ζώα.

νομικότητα, (παρουσίαση ενδεικτικών περιπτώσεων, πειράματα).

Τα ταξίδια των σπόρων.

Άλλοι τρόποι πολλαπλασιασμού των φυτών.

- Η σημασία των φυτών για τα ζώα: Αλληλεξάρτηση φυτών και ζώων, οικολογική ισορροπία.
- Η σημασία των φυτών για τον άνθρωπο (Πηγή αγαθών, υγεία, ομορφιά, αναψυχή).
- Πώς τα φυτά επηρεάζουν τη ζωή στην περιοχή μας: Φυσικό περιβάλλον, ασχολίες των κατοίκων της περιοχής σε σχέση με τις καλλιέργειες, οικονομική ανάπτυξη της περιοχής.
- Καταστροφή του περιβάλλοντος: Επικρασίες, πυρκαγιές κτλ. συνέπειες για τα ζώα και τον άνθρωπο, διάβρωση του εδάφους. Το πρόβλημα των πυρκαγιών στη χώρα μας. Πώς θα προστατεύσουμε τα δάση μας.
- Ζώα από τους Ελληνικούς βιότοπους: Έρευνηση του ζωϊκού κόσμου της περιοχής. Παρατηρήσεις, αναγνώριση ζώων, ταξινομήσεις (θηλαστικά, πτηνά, ψάρια, έντομα, έρπετα, αμφίβια, κατοικίδια, ζώα του δάσους της λίμνης κτλ.
- Μορφολογικά γνωρίσματα των ζώων: (άκρα, δέρμα, τρίχωμα, δόντια, νύχια, κτλ.) Κίνηση των ζώων.
- Κατάρτιση λευκωμάτων και συλλογών: Φωτογραφίες, εικόνες, δισκία, κελύφη, έντομα κτλ.
- Τι ανάγκες έχει ένα ζώο: Τροφή, νερό, ύπνος, αέρας, θερμότητα, στέγη. Πώς ικανοποιεί τις ανάγκες του ένα ζώο: Βιότοπος, οικοσύστημα, φυτοφάγα, σαρκοφάγα, παμφάγα ζώα, ανεύρεση τροφής, αλυσίδα τροφών, κατασκευή, ικανότητες, συμπεριφορά, εχθρός, θήραμα, επιβίωση με το μέγεθος της αναπαραγωγής (αναφορά σε συγκεκριμένα παραδείγματα).
- Πώς ένα ζώο προσαρμόζεται στο περιβάλλον: Τροφή, κρησφύγετο, χρώμα, ικανότητες, άμυνα, αποδημία, χειμερία νάρκη, (αναφορά σε συγκεκριμένα παραδείγματα).
- Ποιά ζώα ζουν στην περιοχή μας και

3. Πώς γεννιούνται και αναπτύσσονται τα ζώα

- Τα παιδιά γνωρίζουν τους τρόπους αναπαραγωγής των ζώων και προσεγγίζουν βιολογικές έννοιες που αναφέρονται στις λειτουργίες της θρέψης, της ανάπτυξης, και της αναπαραγωγής.
- Εισάγονται στην έννοια του βιολογικού κύκλου.

4. Τα ζώα, τα φυτά και ο άνθρωπος

- Τα παιδιά μαθαίνουν για το ρόλο των ζώων στο οικολογικό μας περιβάλλον και επισημαίνουν τη σημασία που έχουν για τη ζωή γενικά και ιδιαίτερα τον άνθρωπο.
- Κατανοούν πώς ο ζωικός κόσμος της περιοχής τους επηρεάζει τις ασχολίες των κατοίκων και τον τρόπο της ζωής τους.
- Επισημαίνουν τις αρνητικές συνέπειες που έχει η καταστροφή του περιβάλλοντος για τα ζώα, την οικολογική ισορροπία και τον άνθρωπο.
- Αναπτύσσουν ενδιαφέρον και αγάπη για τη φύση, μαθαίνουν να τη χαίρονται και δραστηριοποιούνται στα πλαίσια των δυνατοτήτων τους για την προστασία της.

5. Ο άνθρωπος

- Τα παιδιά γνωρίζουν την ανατομία του ανθρώπινου σώματος και κατανοούν τη λειτουργική σχέση, το ρόλο και τη σημασία των διάφορων οργάνων του με τις ανάγκες της ζωής.
- Αποσαφηνίζουν βασικές έννοιες που αναφέρονται στην υγιεινή διαβίωση και στην προστασία της υγείας ^{και} εδίζονται σε ανάλογα σχήματα συμπεριφοράς.
- Συνειδητοποιούν τον κύκλο της ζωής του ανθρώπου και δικαιολογούν και αποδέχονται την ισοτιμία των δύο φύλλων.

γιατί.

- Μύθοι και παραδόσεις για τα ζώα:
- Ζώα σε ξένους τόπους (γενικά)

- Τρόποι πολλαπλασιασμού: Ο ρόλος του θηλυκού και του αρσενικού, κύηση θηλαστικών, επώαση πτηνών και άλλων ζώων.

Κληρονομικότητα.

- Ο κύκλος της ζωής: Γέννηση-ανάπτυξη-αναπαραγωγή-θάνατος μεταμορφώσεις (χαρακτηριστικές περικοπώσεις λ.χ. βάτραχοι, ένα γνωστό έντομο).

- Η σημασία των ζώων για τα φυτά: Ο ρόλος των ζώων, αλληλεξαρτήσεις ζώων και φυτών, οικολογική ισορροπία (σε συνάρτηση με την ενότητα Δ4).

- Η σημασία των ζώων για τον άνθρωπο: (πηγή αγαθών, προσφορά εργασίας, ομορφιά, αναψυχή).

- Πώς ο ζωικός κόσμος επηρεάζει τη ζωή στην περιοχή μας:

- Φυσικό περιβάλλον, ασχολίες των κατοίκων, οικονομική ανάπτυξη της περιοχής.

- Καταστροφή του περιβάλλοντος: Καταστροφή βιοτόπων, εκχερσώσεις, πυρκαγιές, φυτοφάρμακα, μόλυνση υδάτων κτλ. Συνέπειες για τα ζώα και τον άνθρωπο, προβλήματα, προστασία της πανίδας (σε συνάρτηση με την ενότητα Δ4).

Διακριτικά γνωρίσματα του ανθρώπου:

Μορφολογικά γνωρίσματα του ανθρώπου σε σχέση με τα θηλαστικά και τα ανθρωποειδή.

Εξωτερικά όργανα του ανθρώπου και πώς τα χρησιμοποιεί.

(ιδιαίτερα το χέρι και η γλώσσα)· αισθήσεις (γενικά).

- Η ανάπτυξη του ανθρώπου: Έννοιες ανάπτυξης: ύψος, βάρος, ισχύς, προσαρμογή. Διατροφή και ανάπτυξη: ποικιλία τροφών, δίαιτα στα διάφορα στάδια, υγιεινές τροφές.

Η θρέψη· μάσηση· χώνευση· αφομοίωση· το πεπτικό σύστημα (αδρομερώς) και η υγιεινή του.

Άλλες ανάγκες: ύπνος και η υγιεινή του, σωματική άσκηση-εισαγωγή στη λειτουργία της καρδιάς· προληπτική υγιεινή: καθαριότητα, - - - - - εμβόλια, άλλες προφυλάξεις.

ΣΤΙΣ ΠΩΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΕΙ
Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΤΙΣ
ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΟΥ

1. Οι ανάγκες
του ανθρώπου
(ατομικές και
κοινωνικές)

- Τα παιδιά διερευνούν τις ανάγκες που έχει ο άνθρωπος ως άτομο και ως μέλος της κοινωνίας και τους τρόπους με τους οποίους τις ικανοποιεί.
- Συνειδητοποιούν ότι οι ανάγκες αυτές είναι κοινές για όλους τους ανθρώπους και διακρίνουν τις βασικές από τις μη βασικές.

2. Ανάγκες του ανθρώπου και εργασία

- Τα παιδιά κατανοούν ότι τις ανάγκες του ο άνθρωπος τις ικανοποιεί με την εργασία και ότι η εργασία είναι δημιουργική προσπάθεια, μόχθος και κοινωνική ανάγκη.
- Ξεοικειώνονται, όσο είναι δυνατό, με τους όρους εργασίας, τα προβλήματα και τα δικαιώματα των εργαζομένων και εκτιμούν την προσφορά τους.

3. Πηγές αγαθών.

- Τα παιδιά γνωρίζουν με τη βοήθεια συγκεκριμένων παραδειγμάτων από τη ζωή στην κοινότητα και την περιοχή τους, τις πηγές αγαθών και τους τρόπους εμετάλλευσής τους.
- Αποσαφηνίζουν έννοιες σχετικές με την παραγωγή, τη μεταποίηση, τη μεταφορά και την κατανάλωση.
- Αναγνωρίζουν την ανάγκη της προστασίας και της ορθής εμετάλλευσής των πηγών.
- Προβληματίζονται σχετικά με τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο σύγχρονος καταναλωτής και συνειδητοποιούν ότι οι ανάγκες μας υπόκεινται σε περιορισμούς.

- Ο κύκλος της ζωής του ανθρώπου:
Πώς δημιουργείται μια οικογένεια: σξευξη-κύηση-γέννηση-ανάπτυξη και ωρίμανση-εργασία και δημιουργία, αναπαραγωγή-γήρας, γενεαλογικό δένδρο.
Τα δύο φύλα: Ομοιότητες-διαφορές, ισότητα και αμοιβαιότητα.

- Οι ανάγκες της οικογένειας: κατοικία, νοικοκυριό, τροφή, ένδυση, υγιεινική περιθαλψη, εκπαίδευση, ψυχαγωγία κτλ. Ποιές από αυτές ικανοποιεί η κοινότητα και ποιές το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο (κράτος). Βασικές και μη βασικές ανάγκες.

- Τα έξοδα και οι πόροι μιας οικογένειας: Η οικογένεια ως παραγωγός και ως καταναλωτής (αγροτική, αστική οικογένεια, εργασία γονέων, εργασία-αμοιβή-χρήματα).

Τα επαγγέλματα: Παραγωγή αγαθών, προσφορά υπηρεσιών, αλληλεξαρτήσεις, καταμερισμός εργασίας.

- Συνθήκες εργασίας στα διάφορα επαγγέλματα-προβλήματα: (αγρότης, εργάτης, υπάλληλος κτλ.)

- Τα δικαιώματα των εργαζομένων: Αμοιβή, ασφάλιση, περίθαλψη, άδεια, συνταξιοδότηση κτλ.

- Η εργασία παλιότερα: Δούλοι, συνθήκες εργασίας, ωράριο εργασίας παιδιών κτλ.

- Αξιοποίηση της γής: Έδαφος (χλωρίδα), υπέδαφος, θαλάσσιος πλούτος, είδη αγαθών, τρόποι αξιοποίησης.

- Παραγωγή, μεταποίηση, μεταφορά, κατανάλωση, εισαγωγές, εξαγωγές.

- Από που έρχονται τα προϊόντα στη λαϊκή αγορά: Καλλιέργειες στην περιοχή μας και αλλού.

- Εμετάλλευση της πανίδας, όπως στην προηγούμενη παράγραφο με αναφορά στην κτηνοτροφία στην περιοχή μας κι αλλού.

- Βιομηχανικά προϊόντα. Εργοστάσια στην περιοχή μας κι αλλού. Τι παράγουν, ενέργεια που καταναλώνουν, εισαγωγές, εξαγωγές.

- Τουριστική αξιοποίηση της περιοχής: Τουριστική κίνηση, έργα. ωφέλειες, ψυχαγωγία, προβλήματα.

- Τι πρέπει να προσέχει ο καταναλωτής: Ποιότητα προϊόντων, τιμή, διαφήμιση, υπερκατανάλωση κτλ.

Ζ' Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ
ΚΑΙ ΟΙ ΜΗ-
ΧΑΝΕΣ

1. Εργαλεία και μηχανές σε συνδυασμό με τις έννοιες της ενότητας Ζ3
    - Τα παιδιά γνωρίζουν τα διάφορα εργαλεία που χρησιμοποιεί ο άνθρωπος στην εργασία του και καταννοούν τη σημασία τους στην απελευθέρωση της ανθρώπινης ενέργειας.
    - Εξοικειώνονται με πρακτικές εφαρμογές βασικών επιστημονικών ανακαλύψεων στην καθημερινή τους ζωή.
  2. Βιομηχανική παραγωγή.
    - Τα παιδιά αποκτούν, μέσα από συγκεκριμένες καταστάσεις, στοιχειώδεις γνώσεις σχετικά με τη λειτουργία των εργοστασίων, την παραγωγή αγαθών και ενέργειας, και τη χρήση του ανθρώπινου δυναμικού στις σύγχρονες βιομηχανικές μονάδες.
  3. Επιστημονικές Εφαρμογές.
(θα συνδυαστούν κατά περίπτωση με τα αντικείμενα μάθησης των αντίστοιχων ενότητων, π.χ. πώς κινούνται οι μηχανές συνδυάζεται με την ενότητα Ζ1-μηχανική ενέργεια-).
    - Τα παιδιά εξοικειώνονται με βασικές έννοιες από τις φυσικές επιστήμες (π.χ. την κίνηση των σωμάτων ή το γήινο μαγνητισμό ή τις ιδιότητες των απλών μηχανών κ.τ.λ.)
    - Εθίζονται στην παρατήρηση και ασκούνται στο σχεδιασμό και την εκτέλεση απλών πειραμάτων για την επιβεβαίωση ορισμένων δεδομένων και την απόδειξη υποθέσεων σχετικών με οικεία φυσικά φαινόμενα.
    - Αποκτούν βασικές πρακτικές γνώσεις από τις αντίστοιχες τεχνολογικές εφαρμογές στη ζωή και ανάλογες δεξιότητες για την αντιμετώπιση στοιχειωδών αναγκών τους.
    - Εκτιμούν ανάλογα τον αγώνα του ανθρώπου για την ανακάλυψη των μηχανών και την ειρηνική χρήση των ανακαλύψεών του.
  4. Κίνδυνοι από τη στρεβλή χρήση επιστημονικών-τεχνολογικών εφαρμογών και ποιότητα ζωής.
    - Τα παιδιά συνειδητοποιούν, παράλληλα με τα αγαθά της προόδου, τους κινδύνους που απειλούν τη δική τους ζωή, καθώς και την ανθρωπότητα
- Τα εργαλεία: Μυϊκή ανθρώπινη ενέργεια και προέκτασή της μέσω διάφορων οργάνων (εξελικτικά). Τα πιο κοινά εργαλεία στην καθημερινή χρήση.
  - Απλές μηχανές: Όπως και στα προηγούμενα. Η ανακάλυψη του τροχού, οι εφαρμογές του, μοχλοί.
  - Σύνθετες μηχανές: Πολλαπλασιασμός της ενέργειας. Αντιπροσωπευτικά δείγματα. Ενέργεια για τη λειτουργία τους. Βιοτεχνικές εργασίες και επιχειρήσεις.
  - Τι είναι ένα εργοστάσιο: Το εργοστάσιο της περιοχής. Έλδη εργοστασίων. Μεταποίηση πρώτων υλών, μαζική παραγωγή.
  - Παραγωγή ενέργειας (εισαγωγικά)
  - Κατανάλωση ενέργειας.
  - Οι εργάτες: Καταμερισμός, εργασίας. Εξειδικευμένοι εργάτες. Ανειδίκευτοι εργάτες. Συμμετοχή εργατών. Ασφάλιση ζωής.
  - Πώς κινούνται τα σώματα: Δύναμη, ώθηση-τριβή. Έλξη και πτώση των σωμάτων στη γη (βαρύτητα), βάρος, δύναμη ανύψωσης. Σχετικές εφαρμογές: ο μοχλός, τροχός, το κεκλιμένο επίπεδο. Ο γερανός, οι τροχαλίες (πρακτικά)
  - Πώς κινούνται οι μηχανές: Ο άνεμος και το νερό. Ο ηλεκτρισμός: ως πηγή φωτός, θερμότητας, κίνησης. Ο ηλεκτρισμός στο σπίτι.
  - Η θερμότητα: Βρασμός, ατμός, υγραποίηση (παρατηρήσεις και πειράματα). Τήξη και πήξη (ομοίως). Οι τρεις καταστάσεις των σωμάτων Μέτρηση θερμοκρασίας (βλέπε ενότητα Β3).
  - Μαγνήτες: Επανάληψη. Η πυξίδα. Γήινος μαγνητισμός. Ο κεραυνός.
  - Καύση-καύσιμα: Φωτιά και οξυγόνο Αναπνοή-διοξειδίο του άνθρακα. Το κάρβουνο, το πετρέλαιο.
  - Ατυχήματα στην εργασία: Στο εργοτάξιο, το εργοστάσιο, σε κάθε χώρο δουλειάς (σχολείο, δρόμο...). Ατυχήματα στο σπίτι: δηλητηριάσεις, ηλεκτροπληξία, κτλ.

Η Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ 1. Εμείς και ο χρόνος
Ο ΧΡΟΝΟΣ
ΚΑΙ Η ΕΞΕ-
ΛΙΞΗ

ολόκληρη, οι αλόγιστες ε-
φαρμογές των ανθρώπινων
ανακαλύψεων.

- Τα παιδιά εξοικειώνονται με
βασικές χρονικές έννοιες και
προσεγγίζουν την έννοια της
χρονικής εξέλιξης.
- Ασκούνται σε υπολογισμούς
με χρονικές μονάδες.

3. Ο κόσμος συνεχώς
εξεελίσσεται.

- Τα παιδιά μαθαίνουν για τη
ζωή του προϊστορικού ανθρώ-
που και για ορισμένες ορια-
κές ανακαλύψεις που αποτέλε-
σαν σταθμό στην εξέλιξή του.
- Κατανοούν ότι με το πέρασμα
του χρόνου η ζωή και το πε-
ριβάλλον του ανθρώπου αλλά-
ζουν και συνειδητοποιούν τον
αγώνα του ανθρώπου για επιβί-
ωση και καλυτέρευση της ζωής.

3. Οι αρχαίοι πρό-
γονοί μας

- Μαθαίνουν, μέσα από συγκεκρι-
μένες μαρτυρίες, για τη ζωή
και το έργο των προγόνων τους
- Εισάγονται στην έννοια του
ιστορικού χρόνου και της πολι-
τιστικής εξέλιξης.
- Εξοικειώνονται, όσο είναι δυ-
νατό, με τις μεθόδους της ιστο-
ρικής έρευνας και τις πηγές της
ιστορίας.

4. Η Ιστορία του
τόπου μας

- Τα παιδιά συγκεντρώνουν πληρο-
φορίες για την ιστορία του
τόπου τους.
- Κατανοούν και αποτιμούν τους
αγώνες, τις θυσίες και την
πρόσφορά των ανθρώπων που έζη-
σαν σε αυτόν.
- Αναπτύσσουν θετικές στάσεις για
μελλοντική εξέλιξη και την προ-
κοπή της πατρίδας τους.

- Καταστροφή του περιβάλλοντος:

Ήχοι, απόβλητα, καυσάεργια, εκσκαφές
εδωρών κτλ.

Τι μπορεί να συμβεί σε έναν πόλεμο.

- Πώς περνάει ο χρόνος: Η διαδοχή των
ημερών, η διαδοχή των εποχών, η δια-
δοχή των γενεών: πρόγονοι, απόγονοι,
οι γενιές των ανθρώπων (παιδιά, γο-
νεύς, παππούδες, οι πριν από αυτούς..)
Οι έννοιες: παρελθόν, παρόν, μέλλον

- Πώς οι άνθρωποι μετρούν το χρόνο.

Υποδιαιρέσεις του ημερομηνικού: οι υπο-
διαιρέσεις του έτους. Το ρολόι.
Παλιότερες πρακτικές. Οι έννοιες: δεκα-
ετία, αιώνας, γιλιετηνιάδα, προ Χριστού
μετά Χριστόν (π.χ.-μ.χ.)

- Οι μύθοι της γένεσης:

Οι ανάγκες των πρώτων ανθρώπων και πώς
τις αντιμετώπιζαν: υποτυπώδης στέγη, λεί-
ψη τροφής, στοιχειώδη εργαλεία, κίνδυνοι,
άμυνα, το κυνήγι.

- Οι μεγάλες κατακτήσεις της ζωής:

Η σταθερή στέγη, οι οικισμοί, η φωτιά,
η καλλιέργεια της γης, η εξημέρωση ζώων
εργαλεία, σκεύη από μέταλλα (παραστατικά)

- Πώς άλλαξαν τη ζωή τους οι άνθρωποι:

Τομείς ανάπτυξης, όπως διερευνούνται στην
ενότητα Α4 και σε θέματα των ενότητων
Β1 και Γ2.

- Οι Έλληνες: Το όνομά τους (μύ-
θοι). Πότε έζησαν (αρχαία εποχή).
Ο μύθος του Έλληνα.

Πώς οργάνωσαν τη ζωή τους: πόλεις-
κράτη, ταξίδια και εμπόριο, παι-
δεία και τέχνες, αθλητικοί αγώνες
(παραστατικά). Τα αρχαία μνημεία.

- Μύθοι από τη ζωή των αρχαίων Ελλή-
νων: Οι θεοί του Ολύμπου. Γίγαν-
τες και Τιτάνες. Ο Προμηθέας, Η-
μίθεοι και ήρωες. Ο Ηρακλής, ο
Θησέας.

- Πώς μαθαίνουμε για τους προγόνους
μας: Μνημεία, ανασκαφές, άλλες μαρ-
τυρίες, κτλ.(παραστατικά).

- Μαθαίνουμε για την ιστορία του τό-
που μας: Αρχαιολογικοί χώροι, μνη-
μεία, έργα τέχνης, ιστορίες, παρα-
δόσεις, δρόμοι, ιστορικές τοποθε-
σίες, ιστορικά γεγονότα, ιστορικά
πρόσωπα κτλ. (σε συσχέτιση με
την ενότητα Α4).

Β' ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

- I. Βασικές έννοιες στα σύνολα.
 II. Οι αριθμοί έως το 1000.
 III. Μετρήσεις μεγεθών.
 IV. Μαθηματικές πράξεις και προβλήματα μέσα στην πρώτη χιλιάδα.
 V. Γεωμετρία.
 VI. Κλάσματα.
 VII. Εισαγωγή στην έννοια της πιθανότητας.

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ

ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ

ΜΕΡΙΚΟΤΕΡΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

ΣΤΟΧΟΙ

- I. Σύνολα:
 (Ταξινόμηση, σύνολα με στοιχεία αριθμούς και γράμματα, υποσύνολα, διαμερισμός συνόλων).
 Ανασκόπηση και εμβάθυνση. (Ώρες 7.)
- Να αντιλαμβάνονται οι μαθητές τις σχέσεις υποσυνόλων με το γενικό σύνολο στο οποίο ανήκουν καθώς και τη σημασία τους ανεξάρτητα από αυτό.
  - Να κάνουν διαφορούς συσχετισμούς πάνω στα σύνολα.
1. Υποσύνολα:
 Η έννοια του υποσυνόλου, σχηματισμός υποσυνόλων, απεικόνιση υποσυνόλων.
- Να γίνουν οι μαθητές ικανοί:
  - Να κατανοούν την έννοια του υποσυνόλου, σε σχέση με το σύνολο στο οποίο ανήκει, καθώς και την σημασία του ανεξάρτητα από το σύνολο.
  - Να σχηματίζουν διάφορα υποσύνολα.
  - Να απεικονίζουν υποσύνολα με διάφορα μέσα (εικόνες, γράμματα, αριθμούς, χονδρές τελές).
2. Διαμερισμός συνόλων:
 Η έννοια του διαμερισμού, διαμερισμός συνόλων σε υποσύνολα (με διάφορα κριτήρια), παρουσίαση διαμερισμού συνόλων.
- Να κατανοήσουν την έννοια του διαμερισμού συνόλων.
  - Να προβαίνουν σε διαμερισμούς συνόλων με βάση διάφορα κριτήρια.
  - Να παρουσιάζουν διαμερισμούς συνόλων με διάφορους τρόπους.
- II. Οι αριθμοί έως το 1000:
 (Απόλυτοι και τακτικοί αριθμοί, δεσιακή αξία των ψηφίων). (Ώρες 10.)
- Να απαριθμούν με ποικίλους τρόπους μέσα στη χιλιάδα.
  - Να κατανοήσουν την έννοια της χιλιάδας ως νέας μονάδας.
  - Να κατανοήσουν τη δεσιακή αξία των ψηφίων μέσα στη χιλιάδα.
1. Οι αριθμοί 100 - 1000:
 Οι αριθμοί 0-1000 ως απόλυτοι (ως πληθικοί αριθμοί συνόλων) και ως τακτικοί (δηλωτικοί της θέσης στη διαδοχή).
- Να αντιληφθούν το πλήθος, που εκπροσωπείται από τους αριθμούς 1-1000.
  - Να απαριθμούν σωστά και με ποικίλους τρόπους μέσα στη χιλιάδα.
  - Να αναγνωρίζουν και να γράφουν τους αριθμούς με αριθμητικά σύμβολα.
  - Να αποκτήσουν τη συναντίληψη κάθε αριθμού ως απόλυτου και ως τακτικού.
  - Να κατανοήσουν τη διάταξη των αριθμών μέσα στη χιλιάδα.
  - Να δημιουργούν πρότυπα διαδοχής αριθμών.

2. Θεσιακή αξία των ψηφίων:

Τριψήφιοι αριθμοί: η ανά-Να αντιληφθούν το συσχε-
 λυσή τους σε εκατοντάδες, τισμό ανάμεσα στη θέση
 δεκάδες και μονάδες και ενός ψηφίου και στην αξί-
 το αντίστροφο.
 Το μηδέν ως ψηφίο και η α του.
 θεσιακή του αξία στον α-
 ριθμό.

III. Μετρήσεις:

(Μετρήσεις μεγεθών με - Να κατανοήσουν τη μέτρηση
 τη χρησιμοποίηση και των ως επανάληψη μιας μονάδας
 υποδιαιρέσεων των καθιε- μέτρου πάνω σε διάφορα με-
 ρωμένων μονάδων μέτρησης). γέθη.
 (Όρες .6.) - Να γνωρίσουν συστηματικό-
 τερα τις ωρισμένες μονά-
 δες μέτρησης.
 - Να αποκτήσουν τη δεξιότητα
 για ακριβείς μετρήσεις.

1. Μήκος:

Η Μονάδα μέτρησης - Να συλλάβουν την έννοια του
 (γαλλικό μέτρο) μέτρου ως μονάδας για τη μέ-
 οι υποδιαιρέσεις τρησή του μήκους.
 του μέτρου τα πολ- - Να αναγνωρίζουν και να δια-
 λαπλάσια του μέ- κρίνουν τις υποδιαιρέσεις
 τρου. Αντίστοιχα και τα πολλαπλάσια του μέ-
 προβλήματα. τρου.
 - Να επισημαίνουν προβληματι-
 κές καταστάσεις που περιλαμ-
 βάνουν μετρήσεις μήκους και
 να επινοούν οι ίδιοι τέτοι-
 ες καταστάσεις.
 - Να λύνουν προβλήματα.

2. Χρήμα:

Το ελληνικό νομισμα- - Οι στόχοι όπως αυτοί της
 τικό σύστημα. προηγούμενης παραγράφου και
 Η δραχμή πολλαπλάσια σε αναφορά με το νομισματι-
 και υποδιαιρέσεις της. κό μας σύστημα.
 Αντίστοιχα προβλήματα.

3. Χρόνος:

Η ώρα ως μονάδα μέτρη- - Οι στόχοι όπως αυτοί της προη-
 σης του χρόνου: γούμενης παραγράφου 1 και σε
 Τα πολλαπλάσια και οι αναφορά με εκτιμήσεις χρόνου.
 υποδιαιρέσεις.
 Αντίστοιχα προβλήματα

4. Επιφάνεια:

Το τετραγωνικό μέτρο - Να προσεγγίσουν στο δυνατό την
 ως μονάδα μέτρησης έννοια αυτής της μονάδας μέτρησης
 επιφανειών, με σχετικές κατασκευές της.
 - Να εκτελούν με αυτές εμπειρικές
 μετρήσεις επιφανειών.

5. Βάρος:

Το κιλό ως μονάδα μέ- - Οι στόχοι όπως αυτοί της προη-
 τρησης του βάρους: γούμενης παραγράφου 1 και σε
 οι υποδιαιρέσεις της. Ανα αναφορά με εκτιμήσεις βάρους.
 τίστοιχα προβλήματα.

6. Χωρητικότητα:

Η έννοια της χωρητικό- - Να καταλάβουν την έννοια αυτή
 τητας. με βάση διάφορες εμπειρικές
 εκτιμήσεις, χρησιμοποιώντας
 δομημένο υλικό (κύβους, κουτιά
 τούβλα κ.ά.).

1. Πρόσθεση και αφαίρεση:

Οι πράξεις αυτές μέχρι - Οι στόχοι όπως στις παρα-
 και με τριψήφιους αριθ- γράφους 2 και 3 του Δ'της
 μούς μέσα στη χιλιάδα. Α'τάξης, στους αριθμούς
 Οι δοκιμές τους νοερή 0 - 1000.
 εκτέλεση των πράξεων - Να κατανοήσουν τη διαδικα-
 αυτών. σία της δοκιμής ως μέσου

IV. Μαθηματικές πράξεις:

(Σύνθετες μαθηματικές πρά- - Να κατανοήσουν τις βα-
 ξεις πρόσθεσης, αφαίρεσης σικές ιδιότητες του
 και πολλαπλασιασμού· η αντι- πολλαπλασιασμού.
 μεταθετικότητα, η προσεταιρι- -Να αντιληφθούν τη μο-
 στικότητα και η επιμεριστικό- νάδα ως ουδέτερο στοι-
 χητα στον πολλαπλασιασμό· χείο για την ίδια.

η μονάδα ως ουδέτερο στοιχείο του πολλαπλασιασμού· συστηματική μελέτη της πράξης της διαίρεσης· λύση προβλημάτων. (ώρες . 51.)

πράξη.
- Να αποφασίζουν πότε θα χρησιμοποιούν την πράξη της διαίρεσης.
- Να αποκτήσουν ευχέρεια στην τεχνική της διαίρεσης.
- Να ενισχύσουν τη λογιστική τους δεξιότητα στην πράξη της διαίρεσης.
- Να λύνουν προβλήματα με περισσότερες από μία πράξεις.

ελέγχου της ορθότητας των πράξεων πρόσθεσης και αφαίρεσης.
- Να εκτελούν σωστά τις δοκιμές.
- Να εκτελούν νοερά πράξεις πρόσθεσης και αφαίρεσης.

2. Πολλαπλασιασμός:

Η πράξη αυτή μέχρι και με διψήφιους παράγοντες, μέσα στη χιλιάδα· η αντιμεταθετικότητα, η προσεταιριστικότητα και η επιμεριστικότητα στον πολλαπλασιασμό· η μονάδα ως στοιχείο ταυτότητας του πολλαπλασιασμού· η δοκιμή του πολλαπλασιασμού· νοερή εκτέλεση πράξεων πολλαπλασιασμού· ο Πυθαγόρειος πίνακας.

- Οι στόχοι όπως στην παράγραφο 3 του Ε' της Α' τάξης, στους αριθμούς 0-1000.
- Να αντιληφθούν τις ιδιότητες του πολλαπλασιασμού καθώς και τις εφαρμογές τους.
- Να κατανοήσουν τη διαδικασία της δοκιμής ως μέσου ελέγχου της ορθότητας της πράξης του πολλαπλασιασμού.
- Να εκτελούν σωστά τη δοκιμή.
- Να εκτελούν νοερά πράξεις πολλαπλασιασμού.

3. Διαίρεση:

Η πράξη αυτή, με διαιρέτη μονοψήφιο, μέσα στη χιλιάδα· η διαίρεση ως διαμερισμός συνόλων σε ισοδύναμα σύνολα· η διαίρεση ως ενέργεια (πράξη) αντιστροφή του πολλαπλασιασμού· οι όροι της διαίρεσης (διαιρετέος, διαιρέτης, πηλίκο, υπόλοιπο)· τέλεια και ατελής διαίρεση· η δοκιμή της διαίρεσης· νοερή εκτέλεση απλών διαιρέσεων.

- Οι στόχοι όπως στην παράγραφο 3 του Ε' της Β' τάξης, στους αριθμούς 0-1000.
- Να αντιληφθούν τη διαίρεση ως αντιστροφή ενέργεια (πράξη) του πολλαπλασιασμού.
- Να διακρίνουν τους όρους της διαίρεσης και την τέλεια από την ατελή διαίρεση.
- Να αντιληφθούν τη σημασία της δοκιμής και να την εκτελούν σωστά.

4. Λύση προβλημάτων:

Προβλήματα και των τεσσάρων πράξεων μέσα στη χιλιάδα με συνθετότερες απαιτήσεις ως προς τη συλλογιστική τους.

- Να επισημαίνουν συνθετότερες, από ό,τι στην προηγούμενη τάξη, προβληματικές (μαθηματικές) καταστάσεις, και να επινοούν οι ίδιοι τέτοιες καταστάσεις.
- Να λύνουν προβλήματα που απαιτούν συνθετότερη μαθηματική σκέψη.

V. ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ:

(Ανασκόπηση προηγούμενων· ρόμβος, πολύπλευρα· περίμετρος γεωμετρικών σχημάτων· περιφέρεια, κέντρο· γωνίες· στερεά γεωμετρικά σώματα· ο κύβος).

(Ώρες: 6.)

Να διευρύνουν τις γνώσεις τους σχετικά με ορισμένες γεωμετρικές έννοιες και να έλθουν σε πρώτη συστηματική επαφή με τα στερεά γεωμετρικά σώματα.

- Να αναγνωρίζουν σωστά ορισμένα γεωμετρικά σχήματα και στερεά σώματα στο περιβάλλον τους.

1. Ανασκόπηση στα γεωμετρικά σχήματα:

Κύκλος, τετράγωνο, ορθογώνιο, παραλληλόγραμμο και τρίγωνο.

- Να σταθεροποιήσουν τις σχετικές με τα γεωμετρικά αυτά σχήματα γνώσεις, που απέκτησαν στην προηγούμενη τάξη.

2. Ρόμβος:

- Να διακρίνουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ρόμβου.
- Να συγκρίνουν και να διακρίνουν το ρόμβο από το τετράγωνο και από τα άλλα γνωστά τετράπλευρα.

3. Πολύπλευρα

- Να αντιληφθούν την έννοια του πολύπλευρου.
- Να σχεδιάζουν ρόμβο και πολύπλευρα.

4. Περίμετρος γεωμετρικών σχημάτων:

- Να αντιληφθούν την έννοια της περιμέτρου και να την υποδεικνύουν στα γνωστά τους γεωμετρικά σχήματα.
- Να υπολογίζουν με μέτρηση το μήκος της περιμέτρου γεωμετρικών σχημάτων.

5. Η Περιφέρεια και το κέντρο του κύκλου:

- Να αντιληφθούν την έννοια της περιφέρειας και του κέντρου.

6. Γωνίες στα γνωστά γεωμετρικά σχήματα· ορθές γωνίες:

- Να υποδεικνύουν τις γωνίες στα γεωμετρικά σχήματα: τετράγωνο, ορθογώνιο, παραλληλόγραμμο, ρόμβο και πολύπλευρο.
- Να διακρίνουν τα κύρια χαρακτηριστικά μιας γωνίας και να σχεδιάζουν γωνίες.
- Να διακρίνουν τις ορθές γωνίες χρησιμοποιώντας το γνώμονα και να σχεδιάζουν με αυτόν ορθές γωνίες.
- Να εισαχθούν στην έννοια των στερεών γεωμετρικών σωμάτων.
- Να διακρίνουν τα στερεά γεωμετρικά σώματα μεταξύ τους και να τα κατονομάζουν.
- Να συλλάβουν την έννοια του κύβου.

7. Στερεά γεωμετρικά σώματα· ο κύβος.VI. Κλασματικοί αριθμοί:

(Ανασκόπηση της αντίστοιχης ύλης από τη Β' τάξη:

Τα κλάσματα $1/3$, $3/3$, $1/8$, $8/8$, $1/6$, $6/6$

Γραφικές παραστάσεις σχετικές με τα κλάσματα.

- Να κατανοήσουν την έννοια του κλασματικού αριθμού και τη συμβολική παρουσίασή του.

1. Ανασκόπηση της σχετικής ύλης με τα κλάσματα, που διδάχτηκε στην προηγούμενη τάξη:

- Να αντιληφθούν τους ρόλους των δύο όρων του κλάσματος.
- Να αντιληφθούν το κλάσμα ως μια μορφή διαίρεσης.

Προβλήματα με κλάσματα).
(Ώρες .10.)

- Να συλλάβουν την αξία των κλασματικών αριθμών και να τους διατάξουν.

2. Τα κλάσματα:

1/3, 2/3, 3/3, 1/8, 2/8.. - Να κατανοήσουν ότι οι κλασματικοί αριθμοί προκύπτουν από την επανάληψη της κλασματικής μονάδας.

...8/8, 1/6, ...6/6.

- Να συλλάβουν τις έννοιες αυτών των κλασμάτων ως μερών μονάδας και συνόλου.
- Ακόμη οι στόχοι όπως αυτοί της προηγούμενης παραγράφου.

3. Συγκρίσεις ανάμεσα στα κλάσματα:

(Ισοδυναμία και ανισότητα κλασμάτων).

- Να βρίσκουν τις σχέσεις ανάμεσα στα κλάσματα.
- Να διατάξουν τα κλάσματα.

4. Προβλήματα και πράξεις με τα κλάσματα:

- Να εκτελούν σωστά απλές πράξεις με κλάσματα.
- Να λύνουν απλά προβλήματα με κλάσματα.
- Να επινοούν απλά προβλήματα και να τα λύνουν.
- Να λύνουν νοερά απλά προβλήματα με κλάσματα.

5. Γραφικές παραστάσεις σχετικές με κλάσματα:

- Να απεικονίζουν με γραφικές παραστάσεις τα δεδομένα προβληματικών καταστάσεων, τα οποία παρουσιάζονται με κλασματικούς αριθμούς.

VII. Εισαγωγή στην έννοια της πιθανότητας:

(Η έννοια του τυχαίου, ή έννοια του πιθανού* στατιστικοί πίνακες).
(Ώρες .5.)

- Να εισαχθούν συστηματικότερα στην έννοια της σχετικής συχνότητας, με την οποία πραγματοποιούνται διάφορα ενδεχόμενα.
- Να εδιστούν στην ταξινόμηση των στατιστικών δεδομένων που προκύπτουν από παρατήρηση ή μέτρηση ενός μεγέθους, καθώς και στη γραφική παράσταση της κατανομής των αντίστοιχων, σχετικών συχνοτήτων.

1. Η έννοια του τυχαίου, του πιθανού και της πιθανότητας:

- Να αντιληφθούν αυτές τις έννοιες καθώς και τις μεταξύ τους σχέσεις.

2. Στατιστικοί πίνακες:

- Να επισημαίνουν ενδεχόμενα (πιθανά) γεγονότα.
- Να υπολογίζουν τη συχνότητα των γεγονότων και να ταξινομούν τα σχετικά στατιστικά δεδομένα.
- Να κατασκευάζουν σχετικούς στατιστικούς πίνακες.

Γ' ΕΚΘΕΛΑΜΕΝΗ ΓΛΩΣΣΑ

Γ' ΚΑΙ Δ' ΤΑΞΕΩΣ

I. Σκοπός του μαθήματος

Σκοπός του γλωσσικού μαθήματος είναι να βοηθήσει τα παιδιά να οικειοποιηθούν, στο μέτρο των δυνατοτήτων τους, τον εκφραστικό κώδικα και τους μηχανισμούς της νεοελληνικής γλώσσας (δημοτικής) ώστε να διευκολυνθεί τόσο η πνευματική τους συγκρότηση όσο και η αποτελεσματική επικοινωνία τους με το περιβάλλον.

Ειδικότερα με το γλωσσικό μάθημα επιδιώκεται:

- να συνεχιστεί και στο σχολείο ο προσχολικός, φυσικός τρόπος εκμάθησης της γλώσσας.
- να οργανωθεί το γλωσσικό υλικό που φέρνουν μαζί τους τα παιδιά και να εμπλουτισθεί με ό,τι είναι απαραίτητο τόσο για τις ανάγκες της καθημερινής ζωής όσο και από γλωσσική και ευρύτερα μορφωτική άποψη.
- να μάθουν τα παιδιά να ακούν, να ερωτούν, και να εκφράζονται με ευχέρεια και φυσικότητα στις ποικίλες μορφές της προφορικής επικοινωνίας και ιδιαίτερα στη συζήτηση.
- να μάθουν να διαβάζουν με ευχέρεια και φυσικότητα και να κατανοούν αυτά που διαβάζουν μεγάλων ή μικρών.
- να συλλάβουν, διαπιστώνουν στην αρχή και συστηματικότερα έπειτα, στο μέτρο πάντα που επιτρέπουν οι αφαιρετικές τους ικανότητες, μέσα από το πλήθος των συγκεκριμένων περιπτώσεων τους κανόνες που διέκον τη λειτουργία του συστήματος της γλώσσας, και να ασκηθούν να τους εφαρμόζουν στην πράξη.
- να αποκτήσουν τη δεξιότητα της γραφής και να ασκηθούν προοδευτικά στο γραπτό λόγο, ώστε να εκφράζονται με ευχέρεια, σαφήνεια, κληρότητα και δημιουργικότητα.
- να εδιοτούν σε τεχνικές μελέτης και αυτοδιδασκαλίας και στη χρήση βοηθημάτων, όπως είναι το ορθογραφικό λεξικό και το εγχειρίδιο γραμματικής.
- να ευαισθητοποιηθούν απέναντι στα λογοτεχνικά κείμενα, έτσι που να τα χαίρονται και να τα αγαπήσουν, για να φτάσουν να αποζητούν από μόνα τους τη συντροφιά του καλού λογοτεχνικού βιβλίου.

II. Περιεχόμενο και επιδιόξεις του μαθήματος.

1. ΑΚΡΟΑΣΗ

Ακρόαση με το παιδί ως ακροατή
Ακρόαση στη συζήτηση

Τα παιδιά:

- Αποκτούν καλές συνήθειες ως ακροατές.
- Αναγνωρίζουν ομοιότητες και διαφορές, ηχητικές και εννοιολογικές.
- Ακολουθούν προφορικές οδηγίες.
- Γράφουν με ταχύτητα και ακρίβεια κείμενο που τους υπαγορεύεται.
- Κάνουν συσχετίσεις και γενικεύσεις, συνάγουν συμπεράσματα, προβλέπουν αποτελέσματα.
- Αποτιμούν και δέτουν σε κριτικό έλεγχο αυτά που ακούν.
- Αναγνωρίζουν και ερμηνεύουν διαδόσεις (συναίσθημα, χιούμορ) κτλ.
- Ακολουθούν την αισθητική καταξιωμένη έκφραση σε περιπτώσεις απαγγελίας, αφήγησης, δραματοποίησης κτλ.

2. ΠΡΟΦΟΡΙΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ

Ανακοίνωση, περιγραφή, αφήγηση κτλ.
Διάλογος, συζήτηση, δραματοποίηση κτλ.

Τα παιδιά:

- Αρδρώνουν, προφέρουν και τονίζουν σωστά.
- Εμφανίζουν τις σκέψεις, τις επιθυμίες και τα αισθήματά τους με σαφήνεια, φυσικότητα και ευγένεια.
- Συμμετέχουν εποικοδομητικά σε συζητήσεις.
- Περιγράφουν σκηνές από τη φύση, εξιστορούν γεγονότα από τη ζωή και την ιστορία, αφηγούνται το περιεχόμενο αναγνωσμάτων κτλ.
- Απαγγέλλουν με εκφραστικότητα λογοτεχνικά κείμενα και παίρνουν μέρος σε δραματοποιήσεις και θεατρικές παραστάσεις.

3. ΑΝΑΓΝΩΣΗ

Θυμητική ανάγνωση
Συμμετοχική ανάγνωση
Ανάγνωση κειμένου κειμένου
Ανάγνωση ποιητικού κειμένου
Ανάγνωση άλλου υλικού (λεξικών, καταλόγων, πινάκων περιεχομένων, χαρτών κτλ.)

Τα παιδιά:

- Κατατούν το βασικό μηχανισμό της ανάγνωσης.
- Διαβάζουν φωναχτά με άνεση και εκφραστικότητα, έτσι που να φαίνεται ότι συμμετέχει ολογό πνευματικός και συναισθηματικός τους κόσμος.
- Διαβάζουν σιωπηρά με ευχέρεια, προσήλωσή και στοχαστικότητα.
- Κατανοούν τα κείμενα που διαβάζουν, στα βασικά και στα δευτερεύοντα σημεία τους.
- Αποτιμούν τα κείμενα που διαβάζουν, από την άποψη του περιεχομένου και της μορφής.
- Ακουμπάζουν με σωστό τρόπο μικρά

κείμενα που χρειάζεται να συζητήσουν στη μνήμη τους.

- Κάνουν χρήση πρόσθετων πηγών πληροφοριών (εγκυκλοπαιδείων, λεξικών, καταλόγων, πινάκων περιεχομένων κ.τ.λ.).
- Αναγνωρίζουν και αποδίδουν με τον προσφορότερο τρόπο κείμενα από διάφορα είδη του λόγου (περίοδος, ποίηση, θέατρο).
- Ακολουθούν τα κλογογραφικά κείμενα, κάνουν μία πρώτη γνωριμία με τη νεοελληνική λογοτεχνία και γίνονται φίλοι του καλού βιβλίου.

4. ΓΡΑΦΙΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ

Ανακοινώσεις, σημειώματα, επιγραφές κτλ.
Σημειώσεις, περιλήψεις, τηλεγραφήματα κτλ.
Αλληλογραφία
Διηγήσεις, δηλώσεις, πρακτικά κτλ.
Ευρετήρια, καταλόγοι, πίνακες περιεχομένων κτλ.
Ψάρεση (ομαδική-ατομική, ελεύθερη, καθοδηγούμενη)

Τα παιδιά:

- Χρησιμοποιούν σωστά τα γραπτά σύμβολα για την απόδοση του προφορικού λόγου.
- Γράφουν ευανάγνωστα, γρήγορα και ορθογραφικά.
- Χρησιμοποιούν σωστά τα κεφαλαία και τη στίξη και διευθετούν το κείμενο σε παραγράφους.
- Γράφουν, ατομικά και ομαδικά, λογικές προτάσεις, τις διευθετούν σε ορισμένη σειρά και τις οργανώνουν σε ευρύτερες συνθέσεις με βάση ένα σκοπό και ένα σχέδιο.
- Χρησιμοποιούν τις αισθήσεις, τη λογική και τη φαντασία για να γράφουν παραστατικά αυτά που έχουν να πουν.
- Ακούουν κριτικό έλεγχο σ' αυτά που γράφουν, βήμα προς βήμα και μετά την ολοκλήρωση του γραπτού.
- Βγάζουν σημειώσεις, περιλήψεις και διαγράμματα.
- Αποκτούν στη δημιουργική γραφή έκφραση (ημερολόγιο, σημειώματα, ευχετήρια, ανακοινώσεις, επιγραφές, ιστορίες, βιογραφίες, εφημερίδα, θέατρο κτλ.).
- Χρησιμοποιούν τη γλώσσα στην καθιερωμένη της μορφή, σύμφωνα με τα πρότυπα της γραμματικής και του συντακτικού και ανάλογα με τις απαιτήσεις του συγκεκριμένου κώδικα σ' είδους λόγου.

5. ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Εννοιολογικό
Λεξιλόγιο
Ορθογραφικό
Λεξιλόγιο

Τα παιδιά:

- Αποσπώνουν και σταθεροποιούν το λεξιλόγιο της προσχολικής τους ηλικίας.
- Ξεχωρίζουν το λεξιλόγιό τους με λέξεις και εκφράσεις εννοιολογικά απαρτίτες για τις ανάγκες της καθημερινής επικοινωνίας και για τη γλωσσική και την ευρύτερη πνευματική τους καλλιέργεια.
- Ταυτίζουν την ακουστική με την οπτική εικόνα των λέξεων.
- Ομαδοποιούν τις λέξεις με βάση σημασιολογικές συνδέσεις (συνώνυμα, αντίθετα, ομόνυμα, ταυτόσημα, παράγωγα, μέρη του λόγου, ομογενείς λέξεις κτλ.).
- Καταρτίζουν αλφαριθμητικά λεξιλόγια, γενικά και ειδικά.
- Κάνουν χρήση λεξικών (ορθογραφικών, ερμηνευτικών, ετοιμολογικών, ειδικών).
- Χρησιμοποιούν βασικές λέξεις στον προφορικό και το γραπτό τους λόγο.

6. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Εύνοια
Σημασιολογία
Φωνολογία
Μορφολογία

Τα παιδιά:

- Εξουδεύουν τη δομή και τη λειτουργία της πρότασης στις διάφορες μορφές και τους μετασχηματισμούς της.
- Αποκτούν στη χρήση των σημείων στίξης για τη σωστή ομήνωση των προτάσεων.
- Εξουδεύουν τα μέρη του λόγου σε συσχέτιση με το λειτουργικό τους ρόλο μέσα στην πρόταση.
- Συλλαμβάνουν τη σημασία των λέξεων με όλους τους δυνατούς τρόπους (σύνθεση των λέξεων με τα πρότυπα, συγκριτική συσχέτιση συνώνυμων και αντίθετων, παραγωγή και σύνθεση, καταληκτικές ενδείξεις, κυριολεκτική και μεταφορική χρήση, συμπερασματικά κτλ.).
- Αποκτούν στην ορθογραφία λέξεων με βάση τους κανόνες που διέκον το θεματικό και το καταληκτικό τους μέρος.

- Αναγνωρίζουν, συνδέουν και σπουδάζουν ευρύτερα σύνολα λέξεων.
- Αποκτούν γνώση γλωσσικού αίσθημα με τη χρήση της καθιερωμένης γλώσσας κατά τα πρότυπα που πρέπει να εναρμονίζονται ο προφορικός λόγος του δασκάλου και τα σχολικά βιβλία.

III. Γενικές παρατηρήσεις.

Το γλωσσικό μάθημα αντιμετωπίζεται στην πραγματικότητα του, κατά τρόπο οληλόγιο ώστε όλες οι διδακτικές ενέργειες, συγκαλύπτουν, να προάγουν την ικανότητα για κατανόηση και έκφραση, που είναι οι δύο άξονες στη διαδικασία της επικοινωνίας. Οι περιοχές του μαθήματος δεν έχουν χρονική αυτοτέλεια, δεν εξαντλούνται δηλ. καθημέρα χωριστά από την άλλη. Στοιχεία από όλες εντάσσονται και εξισορροπούνται μέσα στις ημερήσιες διδακτικές ενότητες, με έμφαση κάθε φορά σε ορισμένο τομέα (ή τομείς) του μαθήματος, κατά τις συγκεκριμένες ανάγκες της διδασκαλίας.

- Στο επίκεντρο της γλωσσικής διδασκαλίας βρίσκεται ο σπερμιόμορφος λόγος, με μικρότερη φυσική μονάδα του την πρόταση. Αυτός θα είναι σπερμιακή, σημείο αναφοράς και κατεύληξη της διδασκαλίας.
- Η όλη διδασκαλία κολλιωτή και αυτό εξυπακούει, ότι κάθε νέα γλωσσική ενότητα, οικοδομείται επάνω στις βάσεις των προηγούμενων.
- Η γλωσσική διδασκαλία μεθοδεύεται έτσι, ώστε ο μαθητής να μαθαίνει και να ασκείται κάνοντας όσο το δυνατό λιγότερα λάθη. Απαραίτητος όρος είναι κάθε διδακτική ενότητα να μην περιέχει άλλες δυσκολίες έξω από όσες προβλέπονται στο γλωσσικό φαινόμενο που εισάγεται για πρώτη φορά. Ο ίδιος ο μαθητής εκτός συμμετέχει στη διόρθωση των λαθών, με την οποία ολοκληρώνεται το μάθημα της ημέρας.
- Ό,τι διδασκείται πρέπει με την άσκηση και την επανάληψη να καταλήγει σε δεξιότητες, που θα έχουν την εφαρμογή τους στη γλωσσική συμπεριφορά των παιδιών.
- Για τη γλωσσική διδασκαλία θα χρησιμοποιηθούν δύο βασικά βοηθήματα: Το βιβλίο γλωσσικής διδασκαλίας, "Η γλώσσα μου", και το λεξικό.
- "Η γλώσσα μου" είναι το βασικό βιβλίο σπουδής της νεοελληνικής γλώσσας. Περιέχει σύντομα κείμενα, που αντιπροσωπεύουν όλες τις δυνατότες χρήσης του λόγου και παράλληλα ενσωματώνουν βήματα τα στοιχεία της γλώσσας που πρόκειται να διδασκούνται. Τα κείμενα συνοδεύονται από εισηγητικές παρατηρήσεις και ασκήσεις κοιλίτης γλωσσικής επεξεργασίας.
- Το λεξικό περιέχει κείμενα της νεοελληνικής λογοτεχνίας και στόχους του είναι να φέρει τα παιδιά κοντά στο καλό λογοτεχνικό βιβλίο και να τα κάνει να το χερσούν και να το αγαπήσουν.

IV. Περιεχόμενο, στόχοι και δραστηριότητες

A. ΠΡΟΦΟΡΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

1. ΠΡΟΦΟΡΙΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ

2. ΑΚΡΟΑΣΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Τα παιδιά :

Μονολογικές μορφές επικοινωνίας: Ανακοινώσεις, περιγραφές, αφηγήσεις, μηνύματα, οδηγίες, προσκλήσεις, διατύπωση αιτήματος ή παράκλησης, απαγγελίες κτλ.

Ανακοινώνουν προσωπικές εμπειρίες, σκέψεις, επιθυμίες, σχέδια και προγράμματα κτλ. Περιγράφουν και χαρακτηρίζουν πρόσωπα, αντικείμενα, πρόσωπα, γεγονότα, εικόνες κτλ. Αφηγούνται παραμύθια, ιστορίες, ανέκδοτα. Αποδίδουν όσα γίνονται καλύτερα το περιεχόμενο γραπτών ανακοινώσεων, οδηγιών και άλλων κειμένων. Σε όλες τις περιπτώσεις: Εμφανίζονται με σσφήνεια, φυσικότητα και ευγένεια. Αρθρώνουν, προφέρουν και τονίζουν σωστά. Συνοδεύουν τα λόγια τους με ανάλογη στάση του σώματος, έκφραση προσώπου και χειρονομίες, όλα αυτά φυσικά και μετρούμενα.

Αποκτούν άνεση και υιοθετούν γλωσσικά αποδεκτούς τρόπους και τύπους στην προφορική τους επικοινωνία. Διανέμουν το λόγο τους με νέες λέξεις και συντακτικούς φραστικούς τρόπους που προσοδεύουν σε διάφορες περιστάσεις της ζωής (χαιρετισμός, παραμυθισμός, μεταφορικές εκφράσεις, αυτοερωτήσεις κτλ.)

Παίρνουν το λόγο την κατάλληλη στιγμή, συνήθως όταν έρθει η σειρά τους. Χρησιμοποιούν εκφραστικούς τρόπους που κάνουν αποτελεσματική τη συνεννόηση και ευχάριστη τη συζήτηση των ανθρώπων. Ζητούν με λεκτικότητα διευ-

Τα παιδιά :

Παρακολουθούν τον ομιλητή σιωπηρά, με προσοχή και ευγενική προσήλωση. Παρακολουθούν αυτό που ακούει με ενεργητικότητα την αντίληψη και την κρίση τους.

Συγκρατούν το περιεχόμενο και τα βασικά τους σημεία. Συμπεραίνουν από τα συμπεράσματα τη σημασία λέξεων και λεκτικών συνόλων και τα τυχόν παραλείποντα που υπονοούνται. Συμπληρώνουν ή εσκεπάζουν ημετέρες ιστορίες. Εμφανίζονται γλωσσικά από αυτά που ακούει, εμπλουτίζοντας τη γλώσσα τους με νέες λέξεις και εκφράσεις.

Ευαισθητοποιούνται από τις διάφορες πλευρές και χρήσεις της γλώσσας ως οργάνου για τη διευκόλυνση της ανθρώπινης συμπεριφοράς, τη μετάδοση πληροφοριών, την προαγωγή της σκέψης, και για λογοτεχνική δημιουργία και αισθητική τέχνη.

Παρακολουθούν το συνομιλητή τους με προσοχή, ενεργητικότητας αποτελεσματική την αντίληψη, την κατανόηση και την κρίση τους. Σέρνουν τις από-

εισφοράς ή ανταλλαγή απόψεων για κάποιο θέμα, που ζητούμε και δίνουμε πληροφορίες κτλ.

B) συζήτηση

Δραματοποίηση

κρίσεις πάνω στα λεγόμενα του συνομιλητή τους. Δεν ξεφεύδουν από το θέμα της συζήτησης. Αποφεύγουν τις ασήμαντες λογικές και τις μαθηγορίες. Διαλέγονται με επιεικρήματα και εποικοδομητική διάθεση, με στόχο την προώθηση του θέματος που συζητείται και όχι τη δημιουργία εντυπώσεων.

Υποδύνονται με φυσικότητα και δημιουργικούς αυτοσχέδιους διάφορους ρόλους σε σκηνές από την καθημερινή ζωή και από τα αναγνώματά τους, και με τον τρόπο αυτό ανακαλύπτουν και οικειώνονται βιωματικά το σχετικό κάθε φορά γλωσσικό υλικό (λεξιλόγιο και εκφράσεις).

Ακούδουν κοίτηματα με κοινές μορφές δραματοποίησης και χορικής απαγγελίας, για εξοικείωση με τη ρυθμική έκφραση του λόγου.

Σε όλες τις περιπτώσεις τηρούν τους όρους που κάνουν την προφορική έκφραση νοηματικά και αισθητικά αποτελεσματική.

B. ΓΡΑΦΤΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

1. Α. Ε. Α. Γ. Ν. Ω. Σ. Η.

ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Τα παιδιά :

Διαβάζουν άλλοτε σιωπηρά και άλλοτε μετὰ φωνή (ανάλογα με την περίπτωση ή τη σκοπιμότητα) κείμενα έντυπα, οπτικογραφημένα και χειρόγραφα κοιλίτης γλωσσικής κειμενικής και εφαρμογής. Διαβάζουν μετὰ φωνή : (α) για να έχουν ταυτόχρονη και ξεκάθαρη οπτικοακουστική αντίληψη του κειμένου (β) για να αναπαραστήσουν έτσι το κείμενο σε άλλους (γ) για προσωπική τους ευχαρίστηση.

Διαβάζουν σιωπηρά : (α) όταν είναι περισσότερο οικιακά τύποι (β) όταν εξυπηρετούνται με τον οικονομικότερο και πιο εύρηστο αυτό τρόπο (γ) όταν δε θέλουν να ενοχλήσουν τους άλλους με το φωνασικό διάβασμα.

Διαβάζουν : μετὰ φωνή με καθαρή άρθρωση, φυσικότητα και άνεση και σιωπηρά με προσήλωση και στοχαστικότητα - έχοντας και στις δύο περιπτώσεις οδηγό το νόημα του νοήματος, τα συμπεράσματα και τη στίξη του κειμένου.

Διαβάζουν με αργή ή γρήγορη ρυθμό, ανάλογα με το επίπεδο του κειμένου, την έκτασή του, το διαθεσίμο χρόνο, και κυρίως ανάλογα με το είδος του κειμένου και το σκοπό για τον οποίο διαβάζεται.

Απαγγέλλουν ποιήματα με καθαρή άρθρωση και φυσικότητα, χωρίς στίχο και μελοδραματική εμφάνιση έχοντας οδηγό όχι τόσο τη μετρική όσο και νοηματική ροή του ποιήματος.

Διακρίνουν τα τοκίδια και χρονικά πλαίσια, τα πρόσωπα και τη δράση τους, τα κύρια σημεία και τις λεπτομέρειες, τις βασικές και τις βοηθητικές ιδέες και τις διασυνδέσεις τους, την ακολουθία των γεγονότων, τις σχέσεις αιτίου και αποτελέσματος, και, γενικά, την οργάνωση του κειμένου.

Χωρίζουν σε ενότητες κείμενα που εκδίδονται τέτοιο χωρισμό, και προτείνουν εκτεταμένες που συμπυκνώνουν το νόημα των ενότητων.

Κρίνουν το περιεχόμενο του κειμένου στο σύνολό του ή στα σημεία (αν είναι πραγματικό ή εικονογραφικό, αν αναφέρεται σε γεγονός ή εκφράζει γνώμη αν είναι έγκυρο και αξιόπιστο ή έχει ανακρίβειες και ανακρίβειες), τους χαρακτήρες και τα δράματα κτλ.

Αναγνωρίζουν και εκτιμούν τα λογοτεχνικά γνωρίσματα και τεχνικά στοιχεία του συγγραφέα : λιτό ή εκτεταμένο γράμμα, ουδέτερη ή συναισθηματική περιγραφή, δραματική ή κωμική στοιχεία, σχήματα λόγου κτλ.

Εξοικειώνονται στενά με τα κείμενα που διαβάζουν και αποθηκεύουν νέες λέξεις και εκφραστικούς τρόπους.

Εξελίσσονται στη χρήση των κινώνων περιεχομένων, του βασικού λεξιλογίου, άλλων λεξικών και εγκυκλοπαιδικών, καταλόγων, οδηγιών κτλ., καθώς και στην εφαρμογή πρόσφορων τεχνικών μελέτης.

Απολαμβάνουν τα καλογραμμένα κείμενα και διαμορφώνουν θετική στάση απέναντι στο βιβλίο.

Διαλογικές μορφές επικοινωνίας:

α) Χαιρετισμοί, ευχές, συστάσεις, εκφραστική συνηρητική κτλ., τηλεφωνική συνδιάλεξη, συνέντευξη, σχολιασμός μιας

Παίρνουν το λόγο την κατάλληλη στιγμή, συνήθως όταν έρθει η σειρά τους.

Χρησιμοποιούν εκφραστικούς τρόπους που κάνουν αποτελεσματική τη συνεννόηση και ευχάριστη τη συζήτηση των ανθρώπων. Ζητούν με λεκτικότητα διευ-

Παρακολουθούν το συνομιλητή τους με προσοχή, ενεργητικότητας αποτελεσματική την αντίληψη, την κατανόηση και την κρίση τους. Σέρνουν τις από-

2. ΓΡΑΦΤΗ ΕΚΦΡΑΣΗ

ΣΤΟΙΧΟΙ ΚΑΙ ΑΡΑΓΗΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

ΠΕΡΙΓΚΟΛΩΜΕΝΟ

ΣΤΟΙΧΟΙ ΚΑΙ ΑΡΑΓΗΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Ε Ν Ο Τ Η Σ Ι

Αντιγραφή
Ορθογραφία
Ελεθεση και καθο-
δηγημένη έκφραση:
"Εκφέτοιαι και γρά-
φω".
Εφημερίδα
Ημερολόγιο
Ευεκτήρια, προσκλήσεις
Εκτελέσεις, λεξόντες
Πινυκίδες, κατέλογαι
Περιλήψεις, σημειώ-
σεις
Επιστολές
κτλ.

Τα παιδιά:
Παίρνουν σωστή στάση όταν γράφουν, κρατούν σωστά το μολύβι ή το στυλό και απομονώνονται χωρίς πλε-
ση το υπόδειγμα γραφής.
Γράφουν καθαρά, καλαίσθητα και με σχετική ταχύ-
τητα, χρησιμοποιούν κενονικές εκπομπές ανάμεσα στα
γράμματα και τις λέξεις.
Γράφουν ορθογραφημένα τις λέξεις του βασικού
λεξιλογίου, τονίζουν σωστά και χρησιμοποιούν τα
γνωστά τους σημεία στίξης.
Μεταφέρουν και εφαρμόζουν στα γραπτά τους κείμενα
ό,τι έχουν μάθει στη γραμματική σχετικά με την
ορθογραφία και τη σύνταξη.
Γράφουν ευανάγνωστα και ορθογραφημένα όχι μόνο
την αντιγραφή και την ορθογραφία τους αλλά και
κάθε κείμενο είτε στα γλωσσικά είτε σε άλλα μωφ-
ματα.

Κάνουν συχνή χρήση λεξιμικού, για να αναζητήσουν
ή να ελέγξουν την ορθογραφία ή τη σημασία άγνω-
των λέξεων.

Ικανοποιούν την επιθυμία τους για αυτοέκφραση,
ανακρίνουν και αυτοεπιβεβαιώνουν.

Γράφουν, σε ατομική ή ομαδική βάση, και ανακρί-
νουν (διαβάζοντας τα στους άλλους ή βάζοντάς
τα στο χώρο των ανακοινώσεων ή στη μαθητική εφη-
μερίδα) μικρά κείμενα, με βάση τον κόσμο των εμπει-
ριών τους.

Εκπαιδευτικοί στένουν, στο θέμα τους και
ανταλλάσσουν από όλο το δυνατόν περιστασιακές αίσθησεις
για την παραστατικότητα εκδήλωσης τους.

Εκπαιδευτικοί και τον εαυτό τους σ' αυτό που περιγρά-
φουν ή εξιστορούν, είτε με την άμεση ανάμειξη τους
στα όραμα είτε με τη σχολιασμό και τη συνειδη-
ματική τους κριτική.

Χρησιμοποιούν φραστικούς τρόπους που ζωντανεύουν
το κείμενο, όπως είναι: η επεξεργασία ήχων, η ανε-
πλήρωση ή αυτοεπλήρωση ή ερμηνεία στον αναγνώστη, ο
διελογισμός, επιτυχημένες παραμορφώσεις, προσωποποιή-
σεις και, μεταφορές, υποθέσεις για την ψυχική κα-
τάσταση του άλλου κτλ.

Διακρίνουν (και εκπαιδευτικοί από τη διακρίνωση)
ότι εκπαιδευτικοί καλύτερα με τους άλλους όταν αυτό
που γράφουν: α) είναι δοσμένα με παραστατικό
απόδο β) έχουν λογική αλληλουχία και σύνδεση γ) ελ-
ναι σωστά και στις λεπτομέρειες από γραμματική και
συντακτική άποψη.

Γράφουν με προσήλωση και στοχαστικότητα και,
κάθε γράφον, φέρουν μετρίως στα προηγούμενα για
να μην χάσουν τον εαυτό της σκέψης τους και να μην
απομακρυνθούν από το αντικείμενο τους.
Τελειοποιούνται στη σωστή γραπτή έκφραση και
με πιο μεθοδικές γραπτές εργασίες, όπως είναι:
Σύνδεση κείμενου με βάση μια ή περισσότερες ει-
κόνες.

Αποκατάσταση μεθοδικών προτάσεων σε μια λογική
σειρά.
Εκπαιδευτικοί κειμένων με δομημένες λέξεις και φράσεις.
Αποτύπωση κειμένων από κείμενα και άλλους προ-
διορισμούς.

Εκπαιδευτικοί κειμένων με πρόσθετο υλικό.
Ολοκλήρωση αποσπασματικής ή ημιτελούς ιστορίας.
Περιληπτική απόδοση κειμένου με βάση δομημένες
ερωτήσεις ή λέξεις - κλειδιά.

Εκτέλεση και εκπαιδευτικοί υποστηρίξεις κείμενου, όπως
είναι οι μέθοδοι του Διαλόγου.

Παράλληλη ρεαλιστική και φανταστική περιγραφή
για το ίδιο θέμα.

Γραφή κειμένου με βάση ορισμένη επικοινωνιακή σφαι-
ρά, χρόνο, σκοπούση, αποδοτικότητα διδακτική,
κοινωνική σύμβαση κτλ. Π.χ. περιγραφή παιγνίου, φωτο,
φυσικού φαινομένου, κειμένων επιστολής.

Γ Ρ Α Μ Μ Α Τ Ι Κ Η

Το Πρόγραμμα διδασκαλίας της γραμματικής στις τάξεις Γ' και
Δ' αποτελεί συνέχεια του προγράμματος των τάξεων Α' και Β' με
ορισμένες επαναλήψεις (Β) ενότητων και τις απαραίτητες για
το έργο των τάξεων αυτών διευρύνσεις (Δ).

Η σειρά διδασκαλίας των ενότητων δεν ταυτίζεται με τη σειρά
που εμφανίζονται στο πρόγραμμα, αλλά καθορίζεται από τα πε-
ριεχόμενα των κειμένων του βιβλίου «Η γλώσσα μου» και από
τις λοιπές ευκαιριακές διδακτικές ενέργειες και μαθητικές
δραστηριότητες.

Οι όροι της γραμματικής που μπορεί να χρησιμοποιηθούν ευκαι-
ριακά στις τάξεις αυτές χωρίς να δοθεί τυπικός γραμματικός
ορισμός ή να ζητηθεί να απομνημονευτούν από τα παιδιά είναι:
απόδοτος, ενετικό, παθητικό, παθητικό, αποδοτικό, άρθρο,
ουσιαστικό (κρίνο-κοινό), αριθμός (ενικός-πληθυντικός), θέμα,
κατάληξη, γένος (αρσενικό-θηλυκό-ουδέτερο), εκθετο, αντωνυ-
μία, συλλαβισμός, μονοσυλλαβές-δισυλλαβές-τρισυλλαβές-πολυσυ-
λλαβές λέξεις, λήγουσα-παραλήγουσα-προπαραλήγουσα, αρχική συλ-
λαβή, αρχικό-τελικό γράμμα, πρόσωπο και αριθμός ρήματος, με-
τοχή, χρόνος (παρόντικός-παρελθοντικός-μελλοντικός), ενεστώ-
τας, παρατατικός, αόριστος, σιγμαιώδης-εξακολουθητικός-συντε-
λεσμένος μελλοντικός, παρακείμενος και υπερσυντέλικος.

1. Η πρόταση
α. Βασικές προτάσεις
(κρίσης, επιθυμίας,
καταφατικής, αρνητι-
κής και ερωτηματικής)
των τύπων ΥΓ, ΥΓΚ, ΥΡΑ
(Β) και ΥΡΑΔ (Δ)

Τα παιδιά:
Αναλύουν βασικές προτάσεις (κρίσης, επι-
θυμίας κτλ) στους όρους τους με βάση ερω-
τήσεις του τύπου "ποιός", "τι κάνει",
"τι είναι", "τι παθαίνει" κτλ. (Β)
Αντικαθιστούν στις ίδιες προτάσεις έναν
ή περισσότερους από τους όρους τους (π.χ.
το Υ ή το Υ και το Δ) με άλλες λέξεις ή
φράσεις, σχηματίζοντας προτάσεις του ίδιου
τύπου (Δ).

Αντικαθιστούν όλους τους όρους μιας πρό-
τασης, μετατρέποντάς την σε άλλη του ίδιου
τύπου (Δ).

Διακρίνουν καταφατικές προτάσεις κρίσης,
επιθυμίας και επιθυμητικές και τις μετα-
τρέπουν σε ερωτηματικές ή αρνητικές και το
αντίστροφο (Β)

Συμπληρώνουν το Α μιας πρότασης που έχει
μονόπλευρο μεταβατικό ρήμα χρησιμοποιώντας
ουσιαστικό, εκθέτο, αντωνυμία, ή μετοχή
σε πτώση αιτιατική ή εμπρόθετη αιτιατική
(Δ) Π.χ. Ο Χ. συνάγει (τον κήφο),
Ο Χ. παίζει (κιθάρα), Η Μ. ζυγνάζει (τον
κοιμισμένο), Ο Δ. περιμένει (εσένα).
Συμπληρώνουν τους όρους ΑΔ μιας πρότασης του
τύπου ΥΡΑΔ που έχει δέκτικο μεταβατικό ρήμα
με πτωτική σε αιτιατική και αντικαθιστούν
το έμμεσο αντικείμενο με εμπρόθετο (Δ).
Π.χ. Η Μ. μαθαίνει (σ) την αλεβή της χορδ.
Γέμωρα το ποτήρι (με) νερό.

Εκπαιδευτικοί το Υ μιας πρότασης, όταν αυτό
δεν αναφέρεται, από την κατάληξη του Ρ (Β).

Μαντεύουν το Ρ σε συχνόχρηστες φράσεις
του τύπου: (Είναι) ώρα για φαγητό, (Ευχαριστώ)
καλή όρεξη κτλ. (Δ).

Βρύνουν τα παραλειπόμενα-λέξεις ή σφί-
νολα-συχνόχρηστες προτάσεων σύγκρισης και
παραμορφώσεων. Π.χ. Ο κήφος μας είναι μικρό-
τερος από (τον κήφο) του γείτονά. Σήμερα
ο άρρωστος είναι καλύτερα (από χτες).
Τα μαλλιά του είναι σγουρά σαν (τα μαλλιά)
της Χ.

Αναλύουν επανημένες προτάσεις με ερωτη-
ματικές του τύπου "ποιός", "τι κάνει",
"πότε", "πού", κτλ.

Διακρίνουν τους κύριους όρους επανη-
μένων προτάσεων και τις μετατρέπουν σε
απλές (Β).

Εκπαιδευτικοί απλές προτάσεις χρησιμοποιών-
τας χρονικούς, τοκικούς κ.α. προσδιορι-
σμούς (Β).

Αναλύουν σύνθετες προτάσεις σε απλές,
όπως π.χ. την πρόταση "Εγώ, εσείς και αυτοί
μένουμε στην Αθήνα" στις προτάσεις "Εγώ
μένω στην Αθήνα" κτλ. (Δ).

Συγκινούν απλές προτάσεις και κάνουν
μία σύνθετη με περισσότερα από ένα, Υ, Χ
ή Α (Β).

Σχηματίζουν προτάσεις με σύνδετα Υ, Χ
ή Α (Β).

Αναγνωρίζουν και χρησιμοποιούν και οι
ίδιοι παραμορφώσεις και κυρίως όσες εισάγον-
ται με το σαν (Δ)

Αναγνωρίζουν και χρησιμοποιούν μεταφορές,
κυρίως από έμφυχα σε άφυχα και το αντίστροφο
Π.χ. Η Αθήνα είναι η καρδιά της Ελλάδας, Ο
Γιάννης έχει χρυσή καρδιά (Δ).

Ανδύουν (κύριες) προτάσεις με τους
συνδέσμους: και (Β), αλλά, ενώ και με το
αντιθετικό ή (Δ).

Συνδέουν κύριες προτάσεις με δευτερευού-
σας (Δ):

α) αιτιολογικές που εισάγονται με το
γιατί ή το επειδή π.χ. Μου έκαναν παράτη-
ρηση, γιατί (επειδή) άρρησα.

β) χρονικές που εισάγονται με το όταν
ή το μόλις. Π.χ. Σηλεύνησέ μου όταν (μόλις)
μείνεις σπίτι.

γ) ειδικές που εισάγονται με το ότι ή
το πως και χρησιμοποιούνται ως αντικείμενο
μιας κύριας. Π.χ. Πιστεύω ότι (πως) θα τα
καταφέρεις.

β) Βλαπτικές
προτάσεις

γ) Επανημένες
προτάσεις

δ) Σύνθετες
προτάσεις

ε) Σχημάτα λόγου: ασύν-
δετο (Β), παραμορ-
φή και μεταφορά (Δ)

στ) Σύνδεση προτάσεων:
Σύνταξη σε παράταξη
και σε υπόταξη.

Ορθογραφούν το καταληκτικό μέρος των ουσιαστικών σε:

- ιά (ελιά), -ία (ελευθερία)
- δα (εφημερίδα), -δι (σανίδι)
- εο (σχολείο), -ημα (μάθημα)

γ) Σχηματίζουν από την ονομαστική τη γενική ενικού και τη γενική και αιτιατική πληθυντικού, για να εδιστούν στις περιπτώσεις μετακλήσεως του τόνου.

δ) Σχηματίζουν προτάσεις με ουσιαστικά σε κλητική για να εδιστούν στη χρήση του κόμματος και των διαφοροποιήσεων από την ονομαστική (γεωργός-γεωργέ).

8. Τα επίθετα και τα αριθμητικά.

α) Τα επίθετα ως κατηγορούμενα και ως προσδιορισμοί.

Διακρίνουν πρακτικά και χρησιμοποιούν προφορικά και γραπτά επίθετα:

- α) σε -ος, -η, -ο που κλίνονται κατά το καλός, -ή, -ό και κατά το όμορφος, -η, -ο (B)
- β) σε -ος, -α, -ο που κλίνονται κατά το ωραίος, -α, -ο (B) και κατά το πλούσιος, -α, -ο (Δ).
- γ) σε -ος, -ια, -ο που κλίνονται κατά το γλυκός, -ιά, -ό (Δ) και
- δ) σε -ης, -α, -ικο που κλίνονται κατά το ζηλιάρης, -α, -ικο (Δ)

Βεβαιώνουν, όταν μιλούν και όταν γράφουν, τη συμφωνία του Υ με το επίθετο-κατηγορούμενο ή του επιθετικού προσδιορισμού με το ουσιαστικό που προσδιορίζει στο γένος, τον αριθμό και την πτώση.

Συσχετίζουν, όπου υπάρχει αντιστοιχία, τις καταλήξεις των επιθέτων με τις καταλήξεις των ουσιαστικών και τις γράφουν σωστά.

Ορθογραφούν, με ασκήσεις σχετικών ταξινομήσεων το καταληκτικό μέρος των οζύτων επιθέτων σε -ικός (B) και των προπαροξύτων σε -ινός (Δ) όπως βασιστικός και πράσινος, καθώς και το καταληκτικό μέρος του συγκριτικού βαθμού σε -ότερος και -ύτερος (Δ).

Χρησιμοποιούν προφορικά και γραπτά:

- α) Τα απόλυτα αριθμητικά (B)
  - β) Τα τακτικά από το πρώτος ως το δωδεκάτο (B)
  - γ) Τα αριθμητικά ουσιαστικά μονάδα ως εξάδα και δεκάδα, δωδεκάδα, εκατοντάδα (B)
- Σχηματίζουν τη γενική των αριθμητικών
- ένος - μια -ένα, τρεις και τρία, τέσσερις και τέσσερα (Δ).

Συσχετίζουν τις καταλήξεις των αριθμητικών διακόσιοι, -ιες, -ια, τριακόσιοι κτλ. με τις καταλήξεις των επιθέτων που κλίνονται κατά το πλούσιος -α, -ο στον πληθυντικό και ορθογραφούν το καταληκτικό -ιοι, -ιες, -ια (Δ)

Χρησιμοποιούν:

- α) Τις προσωπικές αντωνυμίες (B)
- β) Την κτητική δικός, -ή, -ό (μου, σου κτλ.) (B)
- γ) Τις ερωτηματικές τίς, ποιος, ποια, ποιο και πόσος, -η, -ο (B)
- δ) Τις οριστικές εσύς, -α, -ο και μένος, -η, -ο (μου, σου κτλ.) (Δ)
- ε) Τις αόριστες ένας, μία, ένα, άλλοι, -η, -οι κινένας, κινέμα, κινέμα, τίποτε, κάθε, μερικός, -ές, -α, κάμποσος, -η, -ο, κατι, κατιτί (B) κάποιος, -α, -ο, καθένας-καθεμία-κάθενα (Δ)

στ) Τις δεικτικές τός, -η, -ο (B) και αυτός, -ή, -ό, εκείνος, -η, -ο (Δ)

ζ) Τις αναφορικές όσος, -η, -ο (B) και που, όποιος, -α, -ο (Δ)

10. Το ρήμα

α) Ξννοια, διάκριση ενεργητικών και παθητικών τύπων

Βεβαιώνουν τους ρηματικούς τύπους που υπάρχουν μέσα σε μια πρόταση ή μια περίοδο. Αναγνώνουν συχνά ρηματικούς τύπους στο α' πρόσωπο του ενεστώτα της οριστικής με βάση την ερώτηση "τι κάνω εγώ;".

Ταξινομούν τα ρήματα σε ενεργητικά και παθητικά και γράφουν σωστά τις καταλήξεις -ω και -μαι.

Διακρίνουν το πρόσωπο και τον αριθμό κάθε ρηματικού τύπου (Δ).

Μετατρέπουν τον ενικό ενός ρήματος του λεξιλογίου τους, που δεν παρουσιάζει ορθογραφικές ή άλλες δυσκολίες, μαζί με την πρόταση στην οποία βρίσκεται το ρήμα σε πληθυντικό του ίδιου χρόνου (Δ).

Διακρίνουν ενεργητικούς και παθητικούς τύπους της οριστικής σε παροντικούς, παρελθοντικούς και μελλοντικούς (B) και τους ταξινομούν

σε στίλβες που επιγράφονται "τόρα", "πρίν" και "μετά".

Μετατρέπουν ενεστωτικές προτάσεις σε προτάσεις παρακειμένου, προτάσεις παρατατικού σε προτάσεις αορίστου και υπερσυντέλικου, καθώς και προτάσεις στιγμιαίου σε εξακολουθητικού και συντελεσμένου μέλλοντα, και αντιστρόφως (Δ).

Μετατρέπουν προτάσεις με ρηματικούς τύπους παροντικών χρόνων σε προτάσεις σε ρηματικούς τύπους οποιοδήποτε άλλου παρελθοντικού ή μελλοντικού χρόνου της οριστικής με βάση κατανοητές ερωτήσεις, όπως "τι έκανα μια φορά;", "τι έκανα συνέχεια;", "τι είχα κάνει;" κτλ. (Δ)

Κατατάσσουν τα ενεργητικά ρήματα του λεξιλογίου τους κατά ορθογραφικές ομάδες (σε -ίζω, -ώνω, -αίνω, -ώνω κτλ.) (B)

Γράφουν σωστά:

- α) τις καταλήξεις -ω, -εις, -ει κτλ. των ρημάτων της α' συζυγίας στον ενεργητικό ενεστώτα (B)
- β) το ε στις καταλήξεις των παρελθοντικών χρόνων της ίδιας φωνής (B)
- γ) την παραλήγουσα του ενεργητικού αορίστου της α' συζυγίας σε ομαλές περιπτώσεις (κοιτώ-πότισα, αφήνω-άφησα κτλ.) (Δ)
- δ) τις καταλήξεις -ησο, -ησε, -ησε του ενεργητικού αορίστου της β' συζυγίας (αγαπάω, αγαπάω)
- ε) τις καταλήξεις -μαι, -σαι, -ται κτλ. (Δ) και ήμα, -ηκες, -ημε (B) των ρημάτων της α' και β' συζυγίας στον παθητικό ενεστώτα και αορίστο.

Διακρίνουν και ορθογραφούν τις ομάδες καταλήξεων -μαι -με και -ται -τε με βάση το πρόσωπο και τον αριθμό του ρηματικού τύπου (Δ).

Μετατρέπουν προτάσεις του τύπου ΥΡ ή ΥΡΑ σε προτάσεις του τύπου υποκειμένου-κατηγορίας ή ΥΚ και αντιστρόφως, χρησιμοποιώντας ως συνδετικό εκτός από το είμαι (B) και τα ρήματα γίνομαι και φαίνομαι (Δ)

ε) Συχνάχρηστα συνδετικά ρήματα για το σχηματισμό άλλων - - - προτάσεων του τύπου ΥΚ

στ) Μετοχές:

Ενεργητικές μετοχές σε -οντας, -ώντας και παθητικές σε -μένος και -όμενος (Δ)

Ορθογραφούν τις καταλήξεις της ενεργητικής μετοχής σε -οντας και -ώντας.

Χρησιμοποιούν τις μετοχές του ενεργητικού ενεστώτα ως τροπικά επιρρήματα. Π.χ. Πέρασε το δρόμο τρέχοντας. Ήρθε κολυμπώντας.

Χρησιμοποιούν τις μετοχές του παθητικού ενεστώτα και παρακειμένου σε -μένος και σε -όμενος ως επιθετικούς προσδιορισμούς και ως κατηγορούμενα. Π.χ. Φυσεύσε παγωμένος βοριάς, Η Η. ήταν ξαπλωμένη. Ο Χ. είναι χαρούμενος.

Χρησιμοποιούν συχνάχρηστους προσδιορισμούς, για να μετατρέψουν απλές προτάσεις σε επαυξημένες (B)

Διακρίνουν πρακτικά μέσα στις επαυξημένες προτάσεις (και παραλείπουν για να τις μετατρέψουν σε απλές):

- α) τα τοκικά, χρονικά, τροπικά και ποσοτικά επιρρήματα του λεξιλογίου τους (B)
- β) τα επίθετα (B) και τις μετοχές (Δ) του λεξιλογίου τους

γ) σφαιρικά ή άσφαιρα (Δ) και εμπρόθετα ουσιαστικά του λεξιλογίου τους κυρίως με τις προθέσεις με, σε (B) για, από (Δ) ή φράσεις που λειτουργούν ως επίθετα και επιρρήματα (ή ως επίθετα ή επιρρήματα)

Χρησιμοποιούν ειδικότερα στις τάξεις αυτές:

α) Επιρρηματικούς προσδιορισμούς του ρήματος (επιρρήματα, εμπρόθετα και άλλες λέξεις ή φράσεις που χρησιμοποιούνται ως επιρρήματα) (B), Π.χ. Έλα μέσα. Κάθισε στο τραπέζι. Ήρθε τραγουδώντας. Τρέχει σε βολίδα.

β) Επιρρηματικούς προσδιορισμούς επιθέτων και επιρρημάτων (Δ), Π.χ. Αυτό το παντελόνι είναι πολύ στενό. Θάγαμε πολύ αργά.

γ) Ομοϊσχυρούς επιθετικούς προσδιορισμούς ουσιαστικών, επιθέτων, επιρρημάτων, μετοχών, εμπρόθετα κ.ά. λέξεις ή φράσεις που χρησιμοποιούνται ως επίθετα (B) Π.χ. Ο μεγαλύτερος κόμπος προσέλισε

Η άσφα πόρτα είναι ανοιχτή

Θάγαμε γίνωμενα σύνια

Κατάλαβα ακολουθία από το βουνό

δ) Ομοϊσχυρούς κατηγορηματικούς προσδιορισμούς

γ) Παροντικός, παρελθοντικός και μελλοντικός χρόνοι της οριστικής

πέταλο (το)
 πεθαρά (εκαρ.)
 πεθροδόχτη (η)
 πεθροιστήρια (τα)
 πεθρέφτης (ο)
 πεύδι (χρ. σπένδ.)
 πέδιφοι (τα)
 πελησέρας (ως εκαρ.)
 πελομενιόνες, -ή, -οδ (εκ.)
 πελδότερος, -η, -ο (εκ.)
 πενεπές (ο)
 πενερβί (το)
 πεντήλι (το)
 πεπετόνιος (ο)

τρούγος (ο)
τιμωάνω (ρ.)
τάξι (το)
τασκανόμεαι (ρ.)
τασλακώνω (ρ.)
τσέντα (η)
τσεκούρι (το)
τσιμέντο (το)
τσιμπά (ρ.)
τόρνο (το)
τυλίζω (ρ.)
τυρί (το)
τυφλός, -ή, -ό (εκ.)
τυχής, -ής, -ό (εκ.)
τύχη (η)
υ
υγρασία (η)
υγρός-ής, -ό (εκ.)
υδραγωγείο (το)
υδροπικός (ο)
σκνος (ο)
υπελοιπο (το)

Φ

φαίνομαι (ρ.)
φέκελο (το)
φανέρι (το)
φανέλα (η)
φανερά (εκφρρ.)
φανερώνω (ρ.)
φαρδός, -ιά, -ό (εκ.)
φαρμακοποιός (ο)
φασαρία (η)
φεύγω (ρ.)
φέτα (η)
φέτος (εκφρρ.) και εφέτος
φθινοπωρινός, -ής, -ό (εκ.)
φίδι (το)
φιλί (το)
φιλος (ο), φίλη (η)
φιλιτζάνι (το)
φιδία (η)
φοβέρζω (ρ.)
φορητισμός, -ας, -ικο (εκ.)
φορός (ο)
φορητός (το)
φορτώνω (ρ.)
φούρναρης (ο)
φουσκώνω (ρ.)
φούστα (η)
φουστάνι (το)
φράζω (ρ.)
φραντζόλα (η)
φράχτης (ο)
φρέθο (το)
φρέσκο, -ια, -ο (εκ.)
φρεξά (ρ.)
φρένω (ρ.)
φρυδι (το)
φρυγάς, ή (-ιά), -ό (εκ.)
φύσημα (το)
φυτέ (το)
φυτρώνω (ρ.)
φωλιά (η)
φωτεινός, -ής, -ό (εκ.)
φωτίζω (ρ.)

Χ

χαϊδεύω (ρ.)
χαλί (το)
χαμηλώνω (ρ.)
χαμέγελο (το)
χάσι (το)
χαρούμενος, -η, -ο (μετ.ως εκ.)
χάρτης (ο)
χαρτί (το)
χάρτινος, -η, -ο (εκ.)
χασπίης (ο)
χειροκροτώ (ρ.)
χειρότερα (εκφρρ.)
χειρότερος, -η, -ο (εκ.)
χίλιοι, -ιες, -ια (αρ.εκ.)
Χιλιόμετρο (το)
χοροπηδά (ρ.)
χορός (ο)
χορτάζω (ρ.)

χορτάτος, -ης, -ο (εκ.)	φαρύνω (ρ.)
χρειάζομαι (ρ.)	φεύκτης (ο)
χρήματα (τα)	φευτικός, -ης, -ο (εκ.)
χρήσιμος, -η, -ο (εκ.)	ψηλώνω (ρ.)
Χριστουγεννιάτικος, -η, -ο (εκ.)	ψήνω (ρ.)
χρονιά (η)	ψητό (το)
χρυσάφι (το)	ψητός, -ής, -ό (εκ.)
χρωματιστός, -ής, -ό (εκ.)	ψιθυρίζω (ρ.)
χτεσινός, -ής, -ό (εκ.)	ψαχαλίζει (ρ.)
χτέστης (ο)	ψόφιός, -ια, -ίο (εκ.)
χτύπημα (το)	ψώνια (τα)
χώνω (ρ.)	ψωνίζω (ρ.)
χωριανός (ο), -ιανή (η)	
χωρίστης (ο), -ισσα (η)	
χωριότικος, -η, -ο (εκ.)	
χωριστό (επάρρ.)	
χωρώ (ρ.)	

Ψ	
ψάρεμα (το)	ψάρος (ο)
	ως (πρόθ.)
	ώσπου (πρόθ.)
	ωφέλιμος, -η, -ο (εκ.)

AP0P0 2

ERAGHAIATA QPOAOTIA IPOTPAIATA TON KAGHMATON

- 1) Μελέτη του Περιβάλλοντος
  - 2) Μαθηματικά και
  - 3) Νεοελληνική Γλώσσα
της Γ' τάξης του Δημοτικού Σχολείου
- ΕΚΔΑΧΜΑΔΙΑΤΟ ΧΡΟΑΣΓΙΟ ΠΡΟΓΡΑΦΑ 6/ΘΕΣΙΟΥ**

ΜΑΘΗΜΑΤΑ **ΓΡΕΞ ΔΙΔΑΚΤΕΑΡΙΕΣ**

1. Μελέτη Περιβάλλοντος (Φυσικές και κοινωνικές επιστήμες)	3
2. Μαθηματικά	3
3. Ήθελληνική Γλώσσα	9

ΒΑΣΙΚΟ ΣΤΑΔΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ 5/ΣΕΙΟΥ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΓΡΕΕ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

1. Μελέτη Περιβάλλοντος (φυσικές και κοινωνικές επιστήμες)	3
2. Καθηματική	3
3. Νεοελληνική Γλώσσα	9

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟ ΕΡΩΤΗΡΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ 4/ΕΞΕΙΟΥ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΟΡΓΕΣ ΔΙΔΑΚΤΕΑΙΩΣ

1. Μελέτη Περιβάλλοντος (φυσικές και κοινωνικές επιστήμες)	3
2. Μαθηματικά	3
3. Επο ελληνική Γλώσσα	9

ΒΑΣΙΚΑΙΟΙ ΟΡΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ 3/8ΕΞΙΟΥ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΟΡΘΕΣ ΔΙΔΑΚΚΑΛΙΑΣ

1. Μελέτη Περιβάλλοντος (φυσικές και κοινωνικές επιστήμες)-(ΓΉΔ)	3
2. Μαθηματικά	3
3. Νεοελληνική Γλώσσα	10/2

~~ΠΡΟΚΛΑΔΙΑΤΟ~~ ΟΡΘΟΓΩΝΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ 2/ΣΕΙΣΟΥ

[illegible]

1. Μελέτη διεμβαλλόντος (φυσικές και κοινωνικές επιστήμες)	4/2
2. Καθημερινά	3/2
3. Νεοελληνική Γλώσσα	6

ΒΑΣΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ 1/ΘΕΣΙΣ

ΜΑΘΗΚΑΤΑ ΟΡΘΗ ΔΙΔΑΚΚΑΛΙΑΣ

1. Μελέτη Περιβάλλοντος (φυσικές και κοινωνικές επιστήμες) (Γ/Δ)	3/2
2. Μαθηματικά (Γ/Δ)	3/2
3. Νεοελληνική Γλώσσα	6/2

А р т р о 3

Η ισχύς του παρόντος Προεδρικού Διατάγματος αρχίζει από το σχολικό έτος 1983-84.

Στον ίδιο Υφυπουργό Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων αναθέτουμε τη δημοσίευση και την εκτέλεση αυτού του προεδρικού διατάγματος.

Αθήνα, 20 Οκτωβρίου 1983

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ

Ο ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΘΝ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΠΕΤΡΟΣ ΜΩΡΑΛΗΣ

Η ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΕΙ ΟΤΙ :

Η ετήσια συνδρομή της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως, η τιμή των φύλλων της που πωλούνται τμηματικά και τα τέλη δημοσιεύσεων στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, καθορίστηκαν από 1 Ιανουαρίου 1983 ως ακολούθως :

Α'. ΕΤΗΣΙΕΣ ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

1. Για το Τεύχος Α'	Δραχ. 2.500
2. » » » Β'	» 4.000
3. » » » ΤΑΠΣ	» 3.000
4. » » » Γ'	» 1.500
5. » » » Δ'	» 3.500
6. » » » Νομικών Προσώπων Δ. Δ. κτλ. »	» 1.500
7. » » » Αν. Ειδ. Δικαστηρίου	» 300
8. » » » Παράρτημα	» 800
9. » » » Ακωνύμων Εταιρειών κτλ.	» 10.000
10. » » Δελτίο Εμπορικής και Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας	» 800
11. Για όλα τα τεύχη και το Δ.Ε.Β.Ι.	» 20.000

Οι Δήμοι και οι Κοινότητες του Κράτους καταβάλλουν το 1/2 των ανωτέρω συνδρομών.

Υπέρ του Ταμείου Αλληλοβοήθειας Προσωπικού του Εθνικού Τυπογραφείου (ΤΑΠΕΤ) αναλογούν τα εξής ποσά :

1. Για το Τεύχος Α'	Δραχ. 125
2. » » » Β'	» 200
3. » » » ΤΑΠΣ	» 150
4. » » » Γ'	» 75
5. » » » Δ'	» 175
6. » » » Νομικών Προσώπων Δ.Δ. κτλ. »	» 75
7. » » » Αν. Ειδ. Δικαστηρίου	» 15
8. » » » Παράρτημα	» 40
9. » » » Ακωνύμων Εταιρειών κτλ.	» 500
10. » » Δελτίο Εμπ. και Βιομ. Ιδιοκτησίας	» 40
11. Για όλα τα τεύχη	» 1000

Β'. ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΩΝ

Η τιμή πωλήσεως κάθε φύλλου, μέχρις 8 σελ., είναι 10 δραχ., από 9 ως 24 σελ. 15 δραχ., από 25 ως 48 σελ. 25 δραχ., από 49 ως 80 σελ. 40 δραχ., από 81 σελ. και πάνω η τιμή πωλήσεως κάθε φύλλου προσυζητείται κατά 50 δραχ. ανά 80 σελίδες.

Γ'. ΤΙΜΗ ΦΩΤΟΑΝΤΙΓΡΑΦΩΝ

Η τιμή διαβίσεως στο κοινό των εκδιδόμενων από το Εθνικό Τυπογραφείο φωτοαντιγράφων των διάφορων φύλλων της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως καθορίζεται σε τέσσερις (4) δραχμές κατά σελίδα.

Δ'. ΤΕΛΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΩΝ

Ι. Στο τεύχος Ακωνύμων Εταιρειών και Εταιρειών Περιορισμένης Ευθύνης :

Α'. Ακωνύμων Εταιρειών :

1. Των καταστατικών	Δραχ. 25.000
2. Των αποφάσεων για συγχώνευση ακωνύμων εταιρειών	» 25.000
3. Των κωδικοποιήσεων των καταστατικών (ΦΕΚ 309/67, τ. Β')	» 15.000
4. Των τροποποιήσεων των καταστατικών	» 8.000
5. Των ισολογισμών κάθε χρήσης	» 10.500
6. Των υπουργικών αποφάσεων για παροχή άδειας επέκτασης των εργασιών Ασφαλιστικών Εταιρειών, των εκθέσεων εκτίμησης περιουσιακών στοιχείων και των αποφάσεων του Δ.Σ. του ΕΛΤΑ, με τις οποίες εγκρίνονται και δημοσιεύονται οι κανονισμοί αυτού ..	» 9.000
7. Των αποφάσεων για εγκατάσταση υποκαταστήματος, διορισμού γενικού πράκτορα και παροχή πληρεξουσιότητας αντιπροσωπευσης στην Ελλάδα αλλοδαπών Εταιρειών και των αποφάσεων για μεταβίβαση του χαρτοφυλακίου Ασφαλιστικών Εταιρειών κατά το άρθρο 59 παρ. 1. του Ν.Δ. 400/1.9.70	» 6.000
8. Των ανακοινώσεων για κάθε μεταβολή που γίνεται με απόφαση Γ.Σ. ή Δ.Σ., των προσκλήσεων σε γενικές συνελεύσεις, των κατά το άρθρο 32 του Ν. 3221/24 γκωστοποιήσεων, των ανακοινώσεων που προβλέπονται από το άρθρο 59 παρ. 3 του Ν.Δ. 400/1970 για Αλλοδαπές Ασφαλιστικές Εταιρείες, των αποφάσεων του Διοικητικού Συμβουλίου του ΕΛΤΑ που αναφέρονται σε προσωρινές διατάξεις και των αποφάσεων του Υπ. Συγκοινωνιών για τους ΗΛΠΑΠ - ΗΣΑΠ - ΟΣΕ	» 2.800
9. Των συνοπτικών μηνιαίων καταστάσεων των Τραπεζικών Εταιρειών	» 2.800

10. Των αποφάσεων της επιτροπής του Χρηματιστηρίου για την εισαγωγή χρεωγράφων στο χρηματιστήριο για διαπραγμάτευση, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 2 παρ. 3 Α.Ν. 148/1967 .....

Δραχ. 2.800

11. Των αποφάσεων της επιτροπής κεφαλαιαγοράς για τη διαγραφή χρεωγράφων από το χρηματιστήριο, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 2 παρ. 4 Α.Ν. 148/67. ....

» 2.800

12. Των αποφάσεων για την έγκριση τιμολογίων των Ασφαλιστικών Εταιρειών .....

» 2.000

Β'. Εταιρειών Περιορισμένης Ευθύνης :

1. Των καταστατικών	» 2.800
2. Των κωδικοποιήσεων των καταστατικών	» 2.800
3. Των ισολογισμών κάθε χρήσης	» 3.200
4. Των εκθέσεων εκτίμησης περιουσιακών στοιχείων	» 2.800
5. Των τροποποιήσεων των καταστατικών (για κάθε συμβολαιογραφική πράξη)	» 1.200
6. Των ανακοινώσεων με συμβολαιογραφική πράξη	» 1.200
7. Των ανακοινώσεων με απόφαση της Γ.Σ.	» 1.000
8. Των προσκλήσεων σε γενικές συνελεύσεις	» 1.000

Γ'. Αλληλασφαλιστικών Συνεταιρισμών - Αλληλασφαλιστικών Ταμείων και Φιλανθρωπικών Σωματείων :

1. Των υπουργικών αποφάσεων για τη χορήγηση άδειας λειτουργίας Αλληλασφαλιστικών Συνεταιρισμών - Αλληλασφαλιστικών Ταμείων	» 2.800
2. Των ισολογισμών των ανωτέρω Συνεταιρισμών, Ταμείων και Σωματείων	» 3.200

Δ'. Των δικαστικών πράξεων :

ΙΙ. Στο Τέταρτο τεύχος :	
Των δικαστικών πράξεων για παρακατάθεση αποζημιώσεως	» 1.200

Ε'. ΚΑΤΑΒΟΛΗ ΣΥΝΔΡΟΜΩΝ - ΤΕΛΩΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΩΝ ΚΑΙ ΠΟΣΟΣΤΩΝ Τ.Α.Π.Ε.Τ.

1. Οι συνδρομές του εσωτερικού και τα τέλη δημοσιεύσεων προκαταβάλλονται στα Δημόσια Ταμεία έναντι αποδεικτικού εσωπραξής, το οποίο φροντίζει ο ενδιαφερόμενος να το στείλει στο Εθνικό Τυπογραφείο.

2. Οι συνδρομές του εξωτερικού είναι δυνατόν να στέλνονται και σε ανάλογο συνάλλαγμα με επιταγή στο όνομα του Διευθυντή Διαχειρίσεως του Εθνικού Τυπογραφείου.

3. Το υπέρ του ΤΑΠΕΤ ποσοστό επί των ανωτέρω συνδρομών και τελών δημοσιεύσεων καταβάλλεται ως εξής :

α) στην Αθήνα : στο Ταμείο του ΤΑΠΕΤ (Κατάστημα Εθνικού Τυπογραφείου).

β) στις υπόλοιπες πόλεις του Κράτους : στα Δημόσια Ταμεία και αποδίδεται στο ΤΑΠΕΤ σύμφωνα με τις 192378/3639/1947 (ΡΟΝΕΟ 185) και 178048/5321/31.7.65 (ΡΟΝΕΟ 139) εγκύκλιες διαταγές του Γ.Λ.Κ.

γ) στις περιπτώσεις συνδρομών εξωτερικού : όταν η αποστολή τους γίνεται με επιταγή μαζί μ' αυτές στέλνεται και το υπέρ του ΤΑΠΕΤ ποσοστό.